

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПЗВО «МІЖНАРОДНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Навчально-науковий інститут «Європейська школа бізнесу»
Кафедра менеджменту, фінансів та бізнес-адміністрування

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. завідувача кафедри
менеджменту, фінансів
та бізнес-адміністрування

_____ Наталія ПРИЙМАК

«__» _____ 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ТЕМА: «Управління фінансовим забезпеченням підприємств сфери
житлово-комунального господарства»

Виконавець: Гетьман Є.О.

(прізвище, ім'я та по батькові, підпис)

Спеціальність: 073 «Менеджмент»

Освітня програма: «Менеджмент та бізнес-адміністрування»

Науковий керівник: Наволокіна А.С.

(прізвище, ім'я та по батькові, підпис)

Київ-2024

МІЖНАРОДНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут «Європейська школа бізнесу»
Кафедра менеджменту, фінансів та бізнес-адміністрування
Спеціальність 073 «Менеджмент»
Освітня програма «Менеджмент та бізнес-адміністрування»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. завідувача кафедри
менеджменту, фінансів та бізнес-
адміністрування

_____ Наталія ПРИЙМАК

«___» _____ 2023 року

**ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ НА ЗДОБУТТЯ
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»**

Гетьмана Євгенія Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи « Управління фінансовим забезпеченням підприємств сфери житлово-комунального господарства», науковий керівник роботи к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, фінансів та бізнес-адміністрування Наволокіна А.С., затверджені наказом по університету №95-С від «06» жовтня 2023 р.
2. Вихідні дані до роботи: наукові статті та публікації за темою кваліфікаційної роботи, статистичні дані підприємства, іноземні та вітчизняні наукові джерела, інтернет-ресурси.
3. Зміст пояснювальної записки: сутність фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ; механізм формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ; система показників оцінки фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;
4. Перелік графічного матеріалу: таблиці, діаграми, графіки, схеми, що ілюструють теперішній стан проблеми та методи їх вирішення.

5. Консультанти роботи із зазначенням розділів, які вони консультують:

Розділ	Консультант (посада, ПІБ)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	Доцент кафедри, к.е.н., доц. Наволокіна А.С.		
Розділ 2	Доцент кафедри, к.е.н., доц. Наволокіна А.С.		
Розділ 3	Доцент кафедри, к.е.н., доц. Наволокіна А.С.		

6. Календарний план

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Визначення мети та завдання, опрацювання літературних джерел		виконано
2.	Складання плану роботи та погодження його з керівником, підготовка вступу та першого розділу роботи		виконано
3.	Збір і обробка економічної та статистичної інформації, підготовка другого розділу роботи		виконано
4.	Підготовка третього розділу роботи та висновків		виконано
5.	Перевірка роботи на плагіат. Попередній захист роботи на кафедрі.		виконано
6.	Одержання відгуку від наукового керівника, зовнішнє рецензування роботи		виконано
7.	Здача роботи на кафедрі		виконано
8.	Захист кваліфікаційної магістерської роботи		виконано

Здобувач вищої освіти _____ Євгеній ГЕТЬМАН _____
(підпис)

Керівник
кваліфікаційної роботи _____ Алла НАВОЛОКІНА _____
(підпис)

РЕФЕРАТ

Загальний обсяг пояснювальної записки до кваліфікаційної магістерської роботи – 122 сторінки. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (70), додатків (5).

УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО, ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА, ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ.

Об'єкт дослідження – процес фінансового забезпечення підприємств.

Предмет дослідження – теоретико-методичні положення, практичні рекомендації щодо формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ у стратегічному й тактичному аспектах.

Мета роботи – подальший розвиток й удосконалення теоретичних положень та методичних підходів до формування фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства.

Відповідно до мети визначено основні завдання:

- систематизувати проблеми підприємств ЖКГ, розкрити сутність і уточнити поняття фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;
- розробити механізм формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;
- удосконалити теоретичні положення формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;
- визначити тенденції розвитку житлово-комунального господарства України та проаналізувати показники фінансового стану, формування фінансових ресурсів і грошових потоків підприємств ЖКГ (на прикладі Кіровоградської області);
- обґрунтувати систему показників оцінки фінансового забезпечення

діяльності підприємств ЖКГ;

– здійснити інтегральне оцінювання фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ та розробити методичний підхід до вибору стратегії формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;

– обґрунтувати та сформуванати процедуру розроблення тактичних заходів щодо підвищення ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ.

У вступі відображені актуальність теми, об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження.

У першому розділі систематизовано проблеми підприємств ЖКГ та узагальнено специфічні риси їх діяльності; уточнено поняття фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ; розроблено механізм та розвинуто теоретичні положення формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ.

У другому розділі визначено тенденції розвитку ЖКГ України; проведено аналіз динаміки показників фінансового стану, формування фінансових ресурсів та грошових потоків підприємств ЖКГ (на прикладі Кіровоградської області); обґрунтовано систему показників оцінки фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ.

У третьому розділі здійснено інтегральне оцінювання фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ; удосконалено методичний підхід до вибору стратегії формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ та методичний підхід до визначення чутливості грошових потоків підприємств ЖКГ до впливу факторів; обґрунтовано і сформовано процедуру розроблення тактичних заходів щодо підвищення ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ.

У висновках узагальнено основні результати дослідження.

ABSTRACT

The total volume of the explanatory note to the qualifying master's thesis – 122 pages. The master's thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of used sources (70), appendices (5).

MANAGEMENT, FINANCIAL SECURITY, HOUSING AND UTILITIES, EXPERT ASSESSMENT, FINANCIAL ACTIVITIES OF ENTERPRISES.

The object of research is the process of financial support of enterprises.

The subject of the study is theoretical and methodological provisions, practical recommendations for the formation of financial support for the activities of housing and communal services enterprises in strategic and tactical aspects.

The purpose of the work is the further development and improvement of theoretical provisions and methodical approaches to the formation of financial support for the activities of housing and communal enterprises.

In accordance with the goal, the main tasks are defined:

- systematize the problems of housing and communal services enterprises, reveal the essence and clarify the concept of financial support for the activities of housing and communal services enterprises;
- to develop a mechanism for the formation of financial support for the activities of housing and communal services enterprises;
- to improve the theoretical provisions for the formation of financial support for the activities of housing and communal services enterprises;
- determine trends in the development of housing and communal services in Ukraine and analyze indicators of the financial condition, formation of financial resources and cash flows of housing and communal services enterprises;
- justify the system of indicators for assessing the financial support of the activities of housing and communal services enterprises;

- carry out an integral assessment of financial support for the activities of housing and communal services enterprises and develop a methodical approach to choosing a strategy for the formation of financial support for the activities of housing and communal services enterprises;

- to substantiate and form a procedure for developing tactical measures to increase the effectiveness of the formation of financial support for the activities of housing and communal services enterprises.

The introduction reflects the relevance of the topic, object, subject, goal and task of the research.

In the first section, the problems of housing and communal services enterprises are systematized and the specific features of their activities are summarized; the concept of financial support for the activities of housing and communal services enterprises has been clarified; a mechanism was developed and theoretical provisions for the formation of financial support for the activities of housing and communal services enterprises were developed.

In the second section, trends in the development of housing and communal services of Ukraine are determined; an analysis of the dynamics of indicators of the financial condition, the formation of financial resources and cash flows of housing and communal services enterprises was carried out (on the example of the Kirovohrad region); the system of indicators for assessing the financial support of the activities of housing and communal services enterprises is substantiated.

In the third section, an integral assessment of the financial support of the activities of housing and communal services enterprises was carried out; the methodological approach to choosing a strategy for the formation of financial support for the activities of housing and communal services enterprises and the methodical approach to determining the sensitivity of cash flows of housing and communal services enterprises to the influence of factors have been improved; the procedure for the development of tactical measures to increase the effectiveness of the formation of financial support for the activities of communal services.

The main results of the research are summarized in the conclusions.

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	14
1.1. Дослідження термінологічного апарату фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства	14
1.2. Визначення місця фінансового забезпечення в управлінні фінансовими ресурсами підприємств ЖКГ	18
1.3. Формулювання теоретичних положень формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ	24
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	32
2.1. Виявлення закономірностей та тенденцій розвитку житлово-комунального господарства	32
2.2. Аналіз показників фінансового стану підприємств ЖКГ (на прикладі Кіровоградської області)	44
2.3. Аналіз показників фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ (на прикладі Кіровоградської області)	57
Висновки до розділу 2	67
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖКГ	69
3.1. Інтегральне оцінювання фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ	69
3.2. Вибір стратегії формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ	80
3.3. Обґрунтування тактичних заходів щодо підвищення ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ	91
Висновки до розділу 3	96
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	102
ДОДАТКИ	113

ВСТУП

Актуальність теми. Важливим критерієм оцінки соціально-економічної ситуації в країні є дослідження стану житлово-комунального господарства (ЖКГ) як однієї із пріоритетних галузей національно-господарського комплексу, підприємства якої, у порівнянні з іншими підприємствами невиробничої сфери, надають значну кількість видів послуг та через забезпечення населення й суб'єктів господарювання необхідними житлово-комунальними послугами, реалізують соціальну функцію. Незважаючи на те, що впровадження комплексу заходів, передбачених Загальнодержавною програмою реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2017-2022 рр. сприяла деяким позитивним змінам у даній галузі, більшість завдань щодо підвищення ефективності та надійності її функціонування залишаються невирішеними, в тому числі й забезпечення беззбиткової діяльності підприємств ЖКГ. Так, за даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України за січень-серпень 2022 року підприємства галузі отримали значні збитки, більші, ніж за аналогічний період у 2021 році. Така ситуація була зумовлена зростанням заборгованості населення протягом 2021 року за житлово-комунальні послуги та зниженням рівня їх оплати.

За таких обставин тенденція зростання збитковості діяльності підприємств ЖКГ разом із існуючими проблемами недосконалості тарифної політики (тарифи не відшкодовують у повному обсязі витрати на виробництво послуг), застарілості інструментів фінансового управління, відсутності ефективних механізмів залучення й розміщення фінансових ресурсів та нестачі досвіду взаємодії з приватними інвесторами, що негативно впливають на фінансовий стан підприємств галузі, вимагають пошуку нових підходів до управління їх фінансовим забезпеченням.

Теоретичним і практичним аспектам теорії фінансів та питанням

фінансового управління підприємствами присвячено чимало наукових праць таких вітчизняних та зарубіжних фахівців, як Г. Азаренкова, М. Бредлі, Ю. Брігхем, Л. Буряк, О. Вожжова, Л. Гапенські, В. Глущенко, О. Гуцалюка, Н. Давиденко, Д. Д'яконенко, Л. Іскренко, Н. Карпишин, Р. Кембел, Г. Кірейцев, С. Майєрс, М. Міллер, Ф. Модільяні, О. Москаль, Д. Олійник, В. Опарін, А. Поддєрьогін, О. Романенко, С. Росс, І. Сокиринська, Дж. Ван Хорн, С. Юрій та інших.

Окремі питання, пов'язані з розвитком фінансового забезпечення підприємств ЖКГ, знайшли своє відображення у працях О. Абрамової, І. Бойко, В. Бутиріної, М. Забаштанського, В. Костецького, О. Коцюрби, Є. Кулягіної, О. Нагорної, В. Полуянова, Л. Саєнко, В. Світличної, Т. Юр'євої та інших. Проте існуючі ґрунтовні доробки дослідників вимагають удосконалення за рахунок формування нового погляду на недоліки існуючої практики фінансового управління діяльністю підприємств ЖКГ, в тому числі розвитку теоретичних положень й розроблення методичного інструментарію формування фінансового забезпечення в умовах нестачі фінансових ресурсів.

Зв'язок роботи з науковими темами, планами. Експериментальна частина дослідження була здійсненні в межах теми науково-дослідної роботи «Фінансово-економічні та управлінські складові переходу до нової соціально-економічної формації у межах Industry 4.0 та 5.0» (номер державної реєстрації 0123U100576).

Мета і завдання дослідження. *Мета* магістерської роботи – подальший розвиток й удосконалення теоретичних положень та методичних підходів до формування фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства.

Реалізація поставленої мети обумовила такі *завдання*:

- систематизувати проблеми підприємств ЖКГ, розкрити сутність і уточнити поняття фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;
- розробити механізм формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;

- удосконалити теоретичні положення формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;
- визначити тенденції розвитку житлово-комунального господарства України та проаналізувати показники фінансового стану, формування фінансових ресурсів і грошових потоків підприємств ЖКГ (на прикладі Кіровоградської області);
- обґрунтувати систему показників оцінки фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;
- здійснити інтегральне оцінювання фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ та розробити методичний підхід до вибору стратегії формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;
- обґрунтувати та сформулювати процедуру розроблення тактичних заходів щодо підвищення ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ.

Об'єктом дослідження є процес фінансового забезпечення підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методичні положення, практичні рекомендації щодо формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ у стратегічному й тактичному аспектах.

Методи дослідження. У роботі використано такі методи дослідження: теоретичного узагальнення – для визначення проблем підприємств ЖКГ та виявлення специфічних рис їх діяльності, обґрунтування теоретичних положень формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ; контент-аналізу – для визначення поняття «фінансове забезпечення діяльності підприємств ЖКГ»; аналізу та синтезу – для виділення основних елементів механізму формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ, формування складу показників аналізу формування фінансових ресурсів та грошових потоків підприємств, для визначення переліку факторів впливу на обсяг грошових потоків підприємств; компаративного аналізу – для зіставлення фактичних даних діяльності підприємств ЖКГ з даними за попередні роки; коефіцієнтного аналізу – для оцінювання фінансового стану та фінансового

забезпечення діяльності підприємств ЖКГ; таксономічного аналізу – для розрахунку інтегральних показників оцінки раціональності формування фінансових ресурсів та ефективності управління грошовими потоками підприємств ЖКГ; матричного підходу – для вибору типу стратегії формування фінансового забезпечення підприємств ЖКГ; багатофакторного регресійного аналізу – для виявлення чутливості грошових потоків до факторів впливу на їх обсяг; «центру ваги» – для визначення підприємств-репрезентантів в межах запропонованих стратегій.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативні акти України, статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, фінансова звітність підприємств ЖКГ Кіровоградської області.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

– теоретичні положення формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ, які, на відміну від інших: враховують принципи забезпечення фінансової гнучкості структури фінансових ресурсів та еластичності грошових потоків; ґрунтуються на використанні динамічного підходу щодо визначення взаємозв'язку процесів фінансового забезпечення і фінансування діяльності підприємств;

– систему показників оцінки фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ, відмінність якої полягає у врахуванні двох груп показників: формування фінансових ресурсів та управління грошовими потоками, що характеризують взаємопов'язані складові фінансового забезпечення. Інтегральна оцінка фінансового забезпечення, здійснена з використанням запропонованої системи показників, та її якісна інтерпретація (за правилом «трьох сигм») є основою для вибору стратегії формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ;

дістав подальший розвиток:

– механізм формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ, який відрізняється від існуючих набором згрупованих за напрямом дії (зовнішньої та внутрішньої) інструментів акумулювання фінансових ресурсів. Обґрунтоване використання запропонованих інструментів сприятиме досягненню фінансових цілей щодо покращення показників управління грошовими потоками та забезпечення раціональної структури джерел формування фінансових ресурсів з урахуванням їх пріоритетності.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні висновки та пропозиції, які містяться у роботі, доведено до рівня конкретних практичних рекомендацій щодо формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ і дозволяють: оцінити рівень фінансового забезпечення та визначити раціональну структуру фінансових ресурсів підприємств; обґрунтовано здійснювати вибір стратегії формування фінансового забезпечення; розробляти стратегічні цілі та тактичні заходи, враховуючи тип стратегії, структуру фінансових ресурсів і чутливість грошових потоків підприємств.

Апробація результатів дослідження. Наукові положення основних результатів дослідження та їх практичне застосування обговорювались на Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Сучасні тренди розвитку галузей економіки та соціальної сфери: вітчизняний та міжнародний досвід» (м. Київ, 22 листопада 2023 року).

Обсяг та структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, викладених на 104 сторінках, списку використаних джерел із 70 найменувань – 8 сторінках, 5 додатків – 10 сторінках, 23 таблиць, 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

1.1. Дослідження термінологічного апарату фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства

Здійснюючи діяльність у сферах експлуатації житлового фонду, зовнішнього благоустрою та освітлення, комунального і побутового обслуговування, газо- та теплозабезпечення, готельного господарства, господарчого управління житловим і комунальним господарством та пожежної охорони, реалізуючи соціальну функцію шляхом встановлення партнерських відносин із споживачами житлово-комунальних послуг, підприємства житлово-комунального господарства (ЖКГ) посідають одну із провідних позицій в інфраструктурі національно-господарського комплексу. Іншими словами ЖКГ є сферою національного господарства, що включає різногалузеві об'єкти, використання яких спрямовано на забезпечення нормальної життєдіяльності населення та постачання підприємствам різних галузей необхідних ресурсів задля створення умов для їх функціонування та досягнення визначених стратегічних цілей.

На нашу думку, соціальні (недостатній платоспроможний попит споживачів на житлово-комунальні послуги; недосконалість системи соціального захисту населення у сфері надання житлово-комунальних послуг та неузгодженість норм законодавства щодо регулювання взаємовідносин споживачів і підприємств ЖКГ; недостатня поінформованість населення, невідпрацьований механізм контролю споживачами послуг обсягів та якості наданих послуг, вибору виду послуг відповідно до їх якості та ціни; байдуже ставлення побутових споживачів до обліку використовуваних ресурсів та

ресурсозбереження), екологічні та демографічні проблеми в більшій мірі характеризують зовнішні умови, в яких функціонують підприємства ЖКГ та виступають лише каталізаторами загострення кризових явищ у даній галузі.

З урахуванням цього та на основі аналізу наукової літератури у роботі систематизовано існуючі фінансові, техніко-технологічні, управлінські та організаційно-галузеві проблеми підприємств сфери ЖКГ (табл.1.1.).

Таблиця 1.1.

Проблеми підприємств сфери житлово-комунального господарства

<p>Фінансові проблеми:</p> <ul style="list-style-type: none"> - низька фінансова стабільність: багато підприємств сфери ЖКГ стикаються з фінансовими труднощами через низьку платоспроможність населення та складну систему фінансування; - велика заборгованість населення: борги населення за комунальні послуги можуть становити серйозну проблему для підприємств сфери ЖКГ. 	<p>Техніко-технологічні проблеми:</p> <ul style="list-style-type: none"> - застаріла інфраструктура: багато систем водопостачання, каналізації та опалення потребують суттєвого оновлення; - низька автоматизація і інформатизація: сфера ЖКГ часто відстає у використанні сучасних інформаційних технологій, що може спричинити негативний вплив на ефективність та якість обслуговування.
<p>Управлінські проблеми:</p> <ul style="list-style-type: none"> - недостатня координація між структурами: наприклад, водопостачання, каналізація та відходи можуть оперувати окремо, без належної спільної координації. - корупція та недостатня прозорість: прозоре управління та уникнення корупції є серйозними проблемами у сфері ЖКГ. 	<p>Організаційно-галузеві проблеми:</p> <ul style="list-style-type: none"> - неоднакові стандарти та норми: нормативи та стандарти в галузі ЖКГ можуть відрізнятися від регіону до регіону, що може ускладнювати впровадження єдиної тарифної політики. - неефективна система управління проектами: планування та виконання проектів у сфері ЖКГ можуть бути недостатньо організованими та контрольованими.

Слід зазначити, що фінансові, техніко-технологічні та управлінські проблеми характеризують відповідні аспекти діяльності підприємств ЖКГ, а організаційно-галузеві – зумовлені недоліками у підходах до державного регулювання галузі та неефективним її розвитком.

В цілому дослідження змісту представлених проблем підприємств

житлово-комунального господарства дозволяє зробити висновок щодо їх взаємозв'язку: у комплексі техніко-технологічні, управлінські та організаційно-галузеві проблеми з існуючими причинно-наслідковими зв'язками між ними обумовлюють погіршення фінансово-економічного стану та щорічне зростання кількості збиткових підприємств у сфері ЖКГ; з іншої сторони, фінансові проблеми обмежують можливості використання сучасних підходів до управління підприємством, проведення ремонтів, модернізації об'єктів ЖКГ, впровадження нових, більш сучасних технологій. За таких умов необхідність вирішення існуючих проблем фінансового характеру, які свідчать про недосконалість системи забезпечення фінансовими ресурсами, недовіра механізмів управління їх рухом, існування бар'єрів для розширення переліку джерел їх залучення (зміни структури капіталу) та оптимізації процесу розміщення у активи, набуває першочергового значення та потребує розробки нових теоретичних та методичних підходів.

Як зазначено в [70], специфіка діяльності підприємств ЖКГ зумовлює і специфіку організації їх фінансів та особливостей фінансування галузі. Так, у роботі [75], розкрито специфічні особливості організації фінансів підприємств ЖКГ в умовах ринкової економіки, а саме: багатогалузевий характер цих підприємств; тісні взаємини з бюджетною системою, які проявляються в необхідності субсидування підприємств з бюджетів різних рівнів, фінансування різних цільових програм; специфічна процедура тарифоутворення на житлово-комунальні послуги. В свою чергу серед особливостей фінансування підприємств комунального господарства О.В. Нагорною [35] визначено втрату ними відтворювальної спроможності амортизаційних відрахувань; неможливість подальшого розвитку підприємств лише за рахунок прибутку; відсутність фінансово-кредитного забезпечення галузі; прибуток підприємств формується в основному за рахунок платежів від оплати за комунальні послуги.

На основі узагальнення представлених у [55] особливостей сфери ЖКГ та найбільш суттєвих проблем, що характерні для діяльності підприємств цієї галузі, вважається за доцільне їх об'єднання у наступні групи:

– особливості, основоположні для ЖКГ як сфери національного господарства країни (висока соціальна значущість; особлива значимість санітарно-епідеміологічного та екологічного контролю; локальність виробництва та споживання послуг; одночасність виробництва та споживання послуг; тісна взаємодія всіх підгалузей ЖКГ; відсутність запасів готової продукції; великі площі обслуговування; державний контроль за рівнем якості послуг; необхідність оцінки діяльності ЖКГ за соціальними показниками; державне регулювання ціни на житлово-комунальні послуги; специфічна структура основних засобів та затрат підприємств ЖКГ; взаємозв'язок ЖКГ та підприємств всіх видів економічної діяльності);

– особливості, які обумовлені сучасними соціально-економічними умовами та рівнем розвитку держави (технічна відсталість ЖКГ; невідповідність вартості житлово-комунальних послуг рівню їх якості; нерациональне використання фінансових ресурсів; значні обсяги дебіторської та кредиторської заборгованостей; невідповідність житла вимогам, що висуваються до житлових приміщень; монополізм у сфері ЖКГ; збитковість підприємств ЖКГ; приватизація житлового фонду; неможливість відмови від житлово-комунальних послуг; висока залежність від бюджетних коштів; низький рівень інвестиційної привабливості ЖКГ; низька кредитоспроможність житлово-комунальних підприємств). Безумовно, розуміння особливостей функціонування житлово-комунального господарства дає можливість поглиблювати зміст фінансового забезпечення діяльності підприємств з урахуванням специфіки цієї галузі національної економіки.

Житлово-комунальні послуги надаються (продаються) їх виробниками та надавачами для задоволення потреб споживачів у належних умовах проживання чи тимчасового перебування, зокрема послуги з доставки життєво необхідних товарів (води, газу, електроенергії).

Специфічні характеристики, що притаманні підприємствам житлово-комунального господарства, знайшли своє відображення у послугах, що ними виробляються та надаються. Так, серед особливостей ЖКП нами визначено

наступні: приналежність до групи життєзабезпечення (створюють комфортні умови проживання, сприяють життєзабезпеченню та підтриманню необхідного санітарного стану міст та інших населених пунктів); соціальна значимість; низька замінюваність іншими послугами, практична відсутність у споживача вибору виконавців послуг і відсутність можливості відмови від їх придбання; фізична доступність (можливість споживача отримати це благо в будь-який час – більшість послуг підприємств системи житлово-комунального господарства надається цілодобово); складність кількісної оцінки якості послуг; постійний попит та сезонність надання послуг; послуги можуть надаватися органами державної або муніципальної влади, чи іншим суб'єктом; підприємства, що надають житлово-комунальні послуги базуються як на суспільній, так і на приватній власності.

В цілому, можна зробити висновок, що представлений формалізований опис предметної області дослідження шляхом структуризації зв'язків між елементами побудованої моделі дозволяє уточнювати та формулювати теоретичні положення щодо формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ, в тому числі: обґрунтування принципів формування фінансового забезпечення, що здійснюється через управління структурою капіталу та управління грошовими потоками; використання стратегічного управління для удосконалення фінансового забезпечення та розроблення підходів до фінансування активів.

1.2. Визначення місця фінансового забезпечення в управлінні фінансовими ресурсами підприємств ЖКГ

Проведений у попередньому підрозділі аналіз наукової літератури дозволив дійти висновку, що розкриття змісту фінансового забезпечення крізь призму процесів управління фінансовими ресурсами (їх формування, розподілу і використання) знаходить своє відображення у роботах багатьох дослідників.

За таких умов необхідним є визначення місця фінансового забезпечення в управлінні фінансовими ресурсами, що в свою чергу повинно ґрунтуватись на правильному розмежуванні та співвідношенні суміжних понять, які використовуються для відображення змісту етапів управління фінансовими ресурсами будь-якого підприємства, в тому числі «фінансове забезпечення» й «фінансування».

Серед існуючих точок зору щодо співвідношення понять «фінансове забезпечення» й «фінансування» найбільш розповсюдженими є пропозиції щодо їх розгляду як взаємопов'язаних процесів або як частини і цілого (фінансування є складовою частиною фінансового забезпечення). Використання другого підходу до розмежування даних понять, згідно з яким фінансове забезпечення являє собою процес формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на певні цілі діяльності підприємства (при цьому фінансування відображає процеси розподілу і використання фінансових ресурсів) має деякі протиріччя, оскільки в такому випадку фінансове забезпечення ототожнюється з управлінням фінансовими ресурсами, що є досить дискусійним і потребує більш поглибленого дослідження. Для цього необхідно розглянути зміст етапів управління фінансовими ресурсами, кожен з яких з точки зору процесного підходу є окремим процесом, на виході якого є свій результат, що є входом для наступного.

На нашу думку, управління фінансовими ресурсами включає три процеси: фінансове забезпечення, фінансування і використання фінансових ресурсів. Проте, з точки зору статичного підходу фінансове забезпечення, відображаючи процес формування фінансових ресурсів, може розглядатися окремо від фінансування. В іншому випадку, якщо мова йде про фінансове забезпечення діяльності підприємства, що є повторюваним процесом та відбувається на постійній основі, логічно використовувати динамічний підхід або, як зазначає В. П. Савчук [45], розглядати фінансове забезпечення з позиції реалізації безперервного характеру відтворювальних процесів. Враховуючи циклічний характер управління фінансовими ресурсами, трансформації, що відбуваються

під час руху грошових коштів, які відображують процеси не тільки їх формування, але й розміщення і використання, впливають на фінансове забезпечення діяльності підприємства в наступному періоді.

Тому, повертаючись до невирішеного питання щодо розгляду фінансового забезпечення крізь призму процесів формування, розміщення та використання фінансових ресурсів, можна зробити висновок, що таке твердження має право на існування, коли мова йде про вплив ефективності реалізації фінансових процесів, що характеризують кругообіг фінансового капіталу, на формування фінансового забезпечення.

Цикл руху фінансових ресурсів

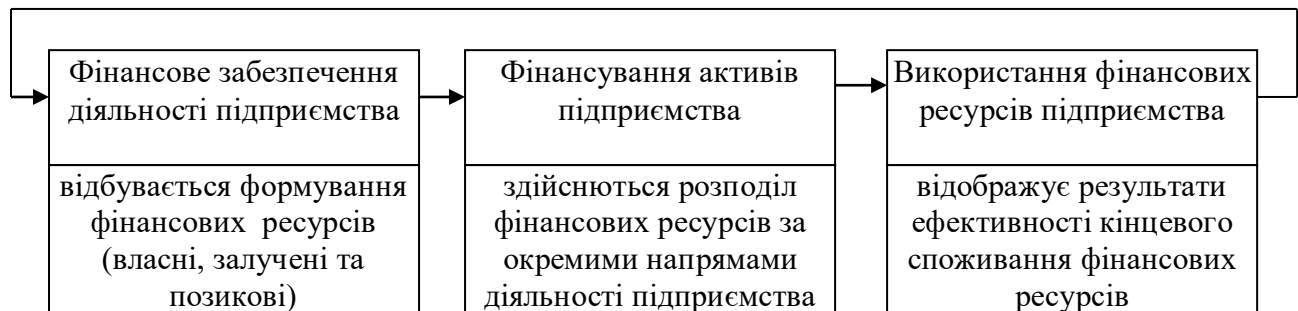

Рис. 1.1. Етапи управління фінансовими ресурсами з точки зору динамічного підходу

В цілому можна зробити висновок, що дослідження сутності та зв'язку понять «фінансове забезпечення» та «фінансування», дозволили дійти висновку, що фінансове забезпечення та фінансування є окремими взаємопов'язаними процесами, а результат використання фінансових ресурсів впливає на подальше фінансове забезпечення, утворюючи новий цикл руху ресурсів (рис. 1.1.).

Слід зауважити, що взаємозв'язок фінансового забезпечення та фінансування діяльності підприємства як окремих процесів необхідно враховувати й під час розроблення його фінансової стратегії. Тому, розглянуті вище теоретичні положення реалізації фінансового забезпечення діяльності

підприємства житлово-комунального господарства доцільно доповнити наступним: вибір стратегії формування фінансового забезпечення зумовлює використання відповідного типу політики фінансування активів, що розкриває взаємозв'язок між складовими фінансової стратегії підприємства. Обґрунтування даного твердження потребує дослідження сутності, особливостей та складових фінансової стратегії, яка, виконує організаційну, розподільчу, інформаційну, антикризову, адаптивну та контрольну функції, а також функції оптимізації та ресурсного забезпечення. Оскільки прикметник «фінансова» привносить у розуміння стратегії додаткову ознаку, яка вказує на її видову відмінність, в першу чергу за доцільне вважається розглянути існуючі точки зору щодо визначення поняття «стратегія підприємства».

Оскільки фінансова стратегія охоплює усі фази кругообігу фінансового капіталу, спрямована на фінансовий розвиток підприємства, реалізацію його різноманітних цілей, а її об'єктами є не тільки фінансові ресурси, їх структура та грошові потоки, але й його оборотні та необоротні активи, фінансові ризики, інвестиції, вартість підприємства та прибуток, це дозволяє зробити висновок, що фінансова стратегія є набагато ширшим поняттям, ніж стратегія формування фінансового забезпечення.

Для обґрунтування твердження щодо взаємозв'язку стратегії формування фінансового забезпечення із політикою фінансування активів у роботі систематизовано існуючі її типи.

На основі розгляду систематизованих підходів до визначення типів фінансової стратегії підприємства, уможлиблюється зробити висновок, що перелік її складових, які орієнтовані на управління її об'єктами, в більшій мірі розкрито у роботах [16] та [20].

В якості форми реалізації кожної із представлених фінансових стратегій (формування фінансових ресурсів, розподілу фінансових ресурсів, забезпечення фінансової безпеки, підвищення якості управління фінансовою діяльністю, структурної, податкової та кредитної стратегії) в межах даного підходу передбачено розроблення похідного від неї типу фінансової політики (або декількох), формування якої ґрунтується на врахуванні напрямів фінансової

діяльності підприємства, що потребують більш ефективного управління з метою досягнення генеральної стратегічної цілі відповідного типу фінансової стратегії.

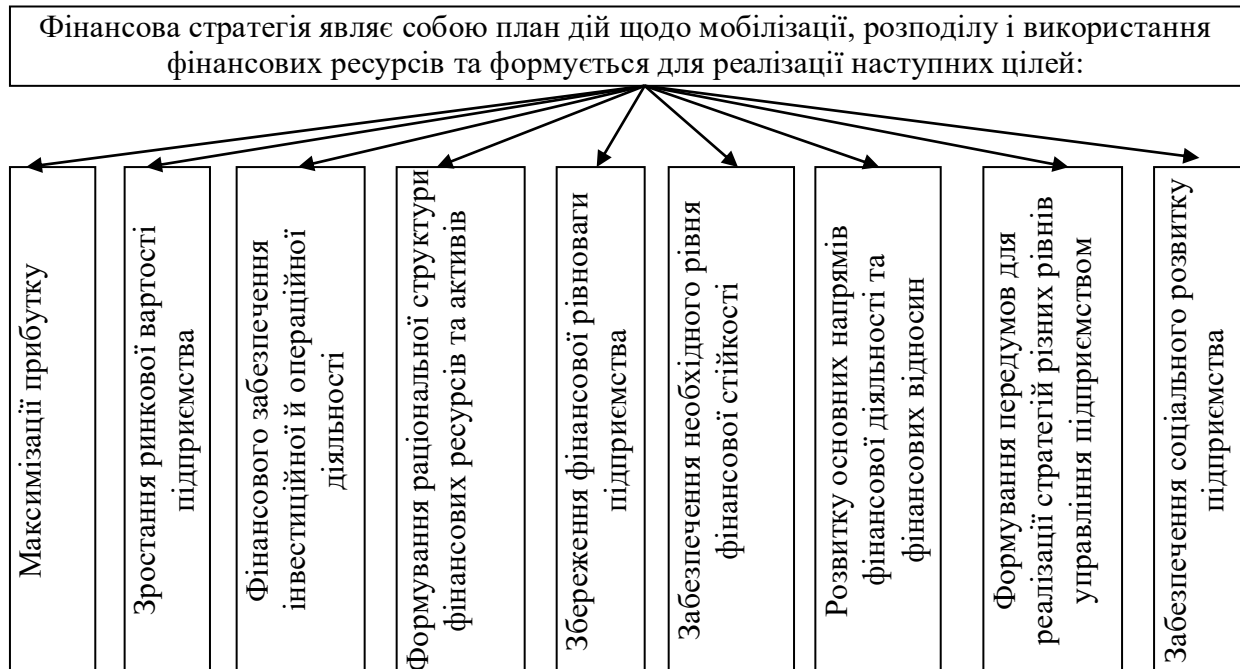

Рис. 1.2. Змістовна характеристика фінансової стратегії підприємства

Важливим є факт, що виокремлення складових фінансової стратегії залежить від вибору об'єкту/об'єктів фінансового управління або напрямку фінансової діяльності. При цьому в межах однієї складової може бути інтегровано декілька таких напрямів. За таких умов, до основних складових фінансової стратегії пропонується віднести наступні: стратегію формування фінансових ресурсів та їх структури, стратегію управління активами (в тому числі інвестиційну стратегію або стратегію фінансування активів, яка являє собою сукупність заходів щодо розподілу фінансових ресурсів та інвестування їх у оборотні та необоротні активи підприємства), стратегію управління фінансовими ризиками та фінансовою стійкістю підприємства, стратегію управління грошовими потоками, податкову стратегію та інші.

А з урахуванням можливості їх об'єднання можна зробити висновок, що стратегія формування фінансового забезпечення реалізується шляхом

інтегрованого розроблення політик формування фінансових ресурсів та їх структури і управління грошовими потоками підприємства, а стратегія фінансування активів – за результатами формування політики управління активами в частині розміщення його фінансових ресурсів. Це дає можливість розглядати стратегію формування фінансового забезпечення діяльності та стратегію фінансування як взаємопов'язані складові фінансової стратегії. Даний висновок знаходить своє відображення у трактуванні сутності стратегії або політик фінансування оборотних та необоротних активів.

Представлені визначення поняття «політика фінансування активів», як оборотних так і необоротних, дозволяють зробити висновок, що дуже схожі цілі відповідних типів фінансової політики підприємства, співпадають із основною метою політики формування фінансових ресурсів, а саме задоволення потреби підприємства у придбанні необхідних активів та оптимізації структури капіталу з позицій забезпечення умов ефективного його використання. Також зроблено акцент на тому, що співвідношення між власним і позиковим капіталом має принципове значення в побудові стратегії фінансування активів підприємства за рахунок різних джерел фінансових ресурсів, тобто стратегія формування фінансового забезпечення діяльності підприємства впливає на вибір політики фінансування активів.

Визначивши характер взаємозв'язку між окремими процесами управління фінансовими ресурсами підприємства доцільно зупинитись на особливостях складових фінансового забезпечення, що формує підґрунтя для розподілу та використання фінансових ресурсів.

Враховуючи значущість раціональної структуризації фінансових ресурсів для удосконалення фінансового забезпечення, необхідним є поглиблення окремих теоретичних аспектів управління фінансовою діяльністю підприємства та структурою його капіталу, зокрема дослідження таких економічних категорій як «фінансові ресурси» та «структура фінансових ресурсів (капіталу)».

Узагальнюючи можна зробити висновок, що правильне розуміння змісту та особливостей складових фінансового забезпечення (формування достатнього

обсягу раціонально структурованих фінансових ресурсів та генерування грошових потоків), що є основою для фінансування діяльності підприємств ЖКГ, дозволяє коректно виробляти нові підходи до формування фінансовими ресурсами за рахунок створення раціональної структури фінансового капіталу та її планування, удосконалення процесів регулювання вхідних й вихідних грошових потоків, капіталізації та прискорення руху грошових коштів.

Визначення місця фінансового забезпечення в процесі управління фінансовими ресурсами з урахуванням розмежування понять «фінансове забезпечення» та «фінансування», проведені дослідження змісту та взаємозв'язку складових фінансової стратегії підприємства створюють передумови розробки теоретичних положень формування фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства.

1.3. Формулювання теоретичних положень формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

Процес формування фінансового забезпечення посідає достатньо важливе місце в системі управління підприємством. Значення фінансових ресурсів у забезпеченні життєдіяльності підприємства полягає у наступному: є тим єдиним видом його ресурсів, які безпосередньо та з мінімальним часовим лагом перетворюються у будь-які інші ресурси; є стимулом підприємницької діяльності, а також забезпечують грошовими коштами блоки виробництва, кадрів і маркетингу; забезпечують кругообіг виробничих, економічних та інших елементів підприємства і їх перетворення, зростають при завершенні стадії фінансового циклу, збільшуючи величину чистого грошового потоку; є необхідною умовою розвитку будь-якої організації, а управління ними зорієнтоване, у першу чергу, на забезпечення стабільних і життєво важливих фінансових потоків, пошук зовнішніх джерел фінансування за умови необхідності, оптимізації структури капіталу.

В якості окремих функцій фінансових ресурсів також можна виокремити наступні: забезпечення процесу виникнення підприємства та формування його стартового капіталу; формування ресурсного потенціалу та забезпечення необхідними ресурсами виробничої та інвестиційної діяльності; забезпечення реалізації фінансової стратегії підприємства, конкурентоспроможності та ефективності господарської діяльності; виконання фінансових зобов'язань, забезпечення його фінансової стійкості й платоспроможності; регулювання та перерозподіл фінансових потоків між структурними підрозділами та видами діяльності; надання нормативної (критеріальної) інформації для контролю, моніторингу та аудиту фінансових процесів та прийняття управлінських рішень щодо їх коригування.

Існують різні підходи як до формування фінансового забезпечення підприємства в цілому, так і окремих його етапів. Так, наприклад, у роботі [14] визначено наступні етапи фінансового забезпечення інноваційної діяльності: формування необхідного обсягу фінансового забезпечення інноваційної діяльності, що передбачає визначення загальної потреби у фінансових ресурсах, обсягу внутрішніх (власних) фінансових ресурсів, обсягу та вартості необхідних зовнішніх фінансових ресурсів, форм і методів фінансування, каналів залучення потрібної кількості зовнішніх фінансових ресурсів; використання сформованих фінансових ресурсів у процесі інноваційної діяльності; отримання ефекту від використаного фінансового забезпечення.

Питання аналізу та оцінки фінансового забезпечення, визначення його рівня означає, що процес проведення аналізу фінансового забезпечення є доволі складним і містить такі блоки: аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства, фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, оцінка використання майна, структурний аналіз капіталу та аналіз самоокупності підприємства.

Більшість підходів як до формування фінансового забезпечення підприємства або його напрямів в цілому, так і окремих його етапів, носять фрагментарний характер, оскільки охоплюють окремі аспекти здійснення цього

процесу (в більшій мірі концентрують увагу на аналітичній складовій управління фінансовими ресурсами та переліку показників оцінки фінансового забезпечення). Це, в свою чергу, зумовлює необхідність конкретизації та розроблення етапів формування фінансового забезпечення діяльності підприємства (рис. 1.3.) як одного з головних завдань та пріоритетних напрямів дослідження у сфері фінансового управління, в тому числі й для підприємств житлово-комунального господарства. При цьому важливим є й те, що перелік та зміст етапів формування фінансового забезпечення можна розглядати як одне із головних теоретичних положень, які є основою реалізації даного процесу.

Розглянемо загальну характеристику кожного з 6 представлених на рис. 1.3. етапів формування фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства, які мають свої особливості та включають окремі підетапи, зміст яких буде конкретизовано та розкрито у наступних підрозділах роботи. Так, на першому етапі фінансового забезпечення діяльності підприємства житлово-комунального господарства з метою визначення проблем у його діяльності, що впливають на забезпечення необхідного рівня фінансування потреб як поточної діяльності підприємства, так і у перспективі для реалізації його стратегічних цілей, необхідним є проведення аналізу показників його фінансового стану.

Для проведення другого етапу формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ, метою якого є виявлення недоліків у структурі фінансових ресурсів з метою подальшого її удосконалення пропонується використовувати найбільш розповсюджені показники фінансової стійкості підприємства.

Використання аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємств ЖКГ, сформованого за результатами аналізу структури фінансових ресурсів та грошових потоків (2 та 3 етапи), дозволяє приймати обґрунтовані рішення стосовно удосконалення окремих фінансових процесів, що в ньому відбуваються, а також визначення позиції підприємства щодо

здатності розширеного відтворення капіталу та його використання для фінансування оборотних та необоротних активів, управління фінансовою стійкістю та прибутковістю.

Рис. 1.3. Схема етапів формування фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства

За рахунок коригування співвідношення між обсягами фінансових ресурсів, що залучені з різних джерел, подолання виявлених проблем генерування і руху грошових потоків.

На четвертому етапі формування фінансового забезпечення діяльності підприємств для визначення його стану у попередньому періоді та прийняття рішень щодо вибору обґрунтованої стратегії пропонується здійснювати інтегральну оцінку складових фінансового забезпечення та її якісну інтерпретацію. Для цього необхідним є проведення згортки даних та шкалювання побудованих узагальнюючих показників, що можливо реалізувати з використанням відповідного економіко-математичного апарату. Рівнева градація розрахованих узагальнюючих показників оцінки раціональності формування фінансових ресурсів та ефективності управління грошовими потоками дозволяє з використанням матричного підходу визначити необхідний тип стратегії формування фінансового забезпечення підприємства (етап 5) в залежності від його позиціонування в конкретному квадранті двовимірної матриці.

На етапі реалізації стратегії формування фінансового забезпечення пропонується здійснювати оптимізацію структури фінансових ресурсів підприємства з використанням обраних критеріїв та визначати еластичність його грошових потоків.

Достатньо важливим питанням при розробленні теоретичних положень формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ є визначення принципів реалізації даного процесу, поділ яких пропонується здійснити на загальні та специфічні (враховують особливості управління грошовими потоками та структурою фінансових ресурсів).

Висновки до розділу 1

Проведено аналіз та визначено взаємозв'язок фінансових, техніко-

технологічних, управлінських та організаційно-галузевих проблем діяльності підприємств житлово-комунального господарства. Обґрунтовано пріоритетність вирішення проблем фінансового характеру, серед яких: недосконалість системи забезпечення фінансовими ресурсами, недовіра механізмів управління їх рухом, існування бар'єрів для розширення переліку джерел їх залучення (зміни структури капіталу) та оптимізації процесу розміщення у активи.

Найважливіші фінансові проблеми, що гальмують розвиток підприємств ЖКГ, ускладнюються браком теоретичних досліджень фінансового забезпечення їх діяльності. З огляду на це, з урахуванням специфічних рис функціонування житлово-комунального господарства на основі узагальнення наукових підходів до визначення сутності фінансового забезпечення (програмно-цільовий, процесний, витратний, вартісний, структурний, системний та резервний), уточнено поняття «фінансове забезпечення діяльності підприємства житлово-комунального господарства», під яким пропонується розуміти процес формування достатніх за обсягом та раціональних за структурою фінансових ресурсів та генерування грошових потоків підприємства для підвищення його ефективного функціонування і реалізації соціальної функції, пов'язаної з безперервним наданням населенню, підприємствам різних галузей та організаціям якісних житлово-комунальних послуг на засадах партнерських відносин.

У результаті поглиблення сутності понять «фінансове забезпечення» та «фінансування», із застосуванням статичного та динамічного підходів визначено місце фінансового забезпечення в управлінні фінансовими ресурсами підприємства, розуміння якого пропонується розширити з точки зору взаємозв'язку фінансового забезпечення, фінансування і використання фінансових ресурсів, що відображають процеси їх формування, розміщення та використання. Динамічний характер формування фінансових ресурсів обумовлює доречність розгляду фінансового забезпечення та фінансування як окремих взаємопов'язаних процесів, а результату використання фінансових

ресурсів як фактору, що впливає на подальше фінансове забезпечення, утворюючи новий цикл руху ресурсів.

На основі дослідження складових фінансової стратегії доведено наявність їх взаємозв'язку, в тому числі – визначення політики фінансування активів залежить від спрямованості політик формування фінансових ресурсів та їх структури і управління грошовими потоками підприємства, що розробляються для реалізації стратегії формування фінансового забезпечення його діяльності.

З урахуванням виокремлених складових фінансового забезпечення діяльності підприємства житлово-комунального господарства (формування достатнього обсягу раціонально структурованих фінансових ресурсів та генерування грошових потоків) систематизовано перелік загальних і специфічних принципів його формування, які доповнено принципами забезпечення фінансової гнучкості структури фінансових ресурсів (можливість трансформації визначеної раціональної структури фінансових ресурсів для покриття непередбачених витрат та фінансування діяльності підприємства) та еластичності грошових потоків (врахування та нівелювання впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, що зумовлюють зміну параметрів вхідних та вихідних грошових потоків).

Для ефективного формування фінансового забезпечення діяльності підприємства в межах запропонованих етапів його реалізації управлінські рішення повинні бути орієнтовані на досягнення таких взаємопов'язаних пріоритетних фінансових цілей: виявлення негативних тенденцій у діяльності підприємства, що впливають на зміну його фінансового стану; визначення недоліків у структурі фінансових ресурсів з метою подальшого її удосконалення та виявлення трансформацій, що відбуваються у процесі руху фінансових ресурсів; оцінювання стану фінансового забезпечення за його складовими; вибір стратегії формування фінансового забезпечення, метою якої є досягнення фінансової гнучкості та удосконалення структури фінансових ресурсів і прискорення процесів генерування грошових потоків за рахунок їх синхронності, рівномірності та еластичності; визначення типу політики

фінансування активів.

Обґрунтовано складові механізму формування фінансового забезпечення діяльності підприємства ЖКГ, який є засобом впливу на систему фінансових відносин, що виникають в процесі акумуляції фінансових ресурсів: суб'єкт та об'єкт, цілі, форми, функції, принципи, важелі, інструменти, нормативно-правове та інформаційне забезпечення. В основу зазначеного механізму покладено перелік інструментів, які запропоновано диференціювати за середовищем їх походження з урахуванням складових фінансового забезпечення. Обґрунтований вибір інструментів внутрішньої та зовнішньої дії складає основу ухвалення якісних управлінських рішень щодо покращення фінансового забезпечення діяльності підприємства ЖКГ та удосконалення процесу його формування.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

2.1. Виявлення закономірностей та тенденцій розвитку житлово-комунального господарства України

Недостатнє фінансування житлово-комунального господарства України протягом багатьох років зумовило появу великої кількості проблем у діяльності підприємств галузі. Так, аналіз витратків Державного бюджету за функціональною класифікацією витрат протягом 2018-2022 рр., дозволив зробити висновок, що питома вага витрат на фінансування ЖКГ у загальних видатках була незначною та не перевищувала 6% (у 2018 році – 1,79%, у 2019 році – 2,6%, у 2020 році – 5,07%, у 2021 році – 1,91%, у 2022 році – 4,3% [6]). За таких умов бюджетне фінансування житлово-комунального господарства має нестабільний характер, що зумовлено зміною державних пріоритетів підтримки різних галузей національною економіки. Фактичні обсяги бюджетного фінансування ЖКГ подано на рис. 2.1.

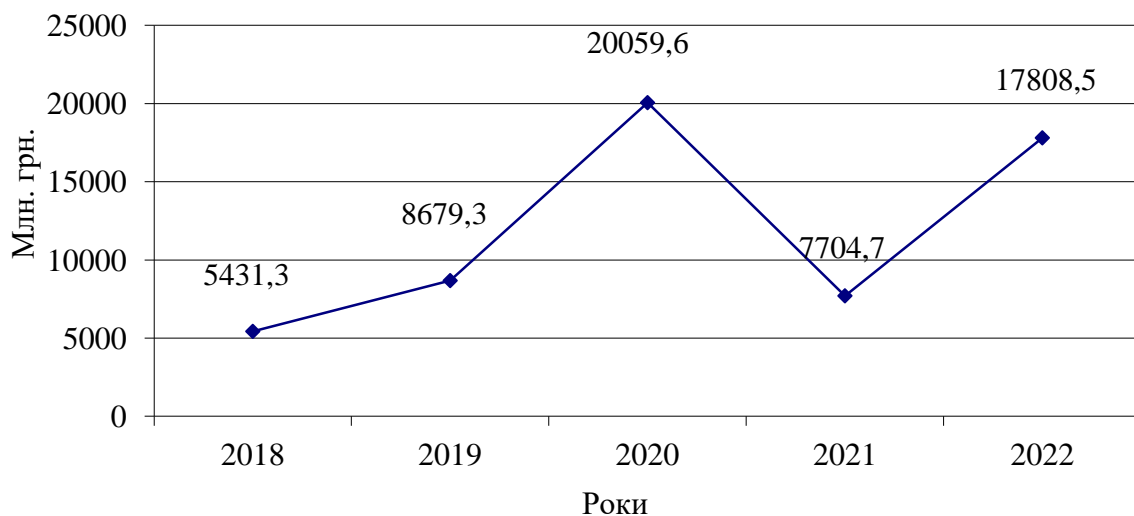

Рис. 2.1. Видатки Державного бюджету на фінансування ЖКГ протягом 2018-2022 рр. (систематизовано на основі даних [6])

Як видно з рис. 2.1., протягом 2018-2022 рр. спостерігалася позитивна тенденція зростання обсягів бюджетних коштів, спрямованих на розвиток ЖКГ: за цей період обсяги фінансування даної галузі збільшилися майже у 4 рази. Проте вже у 2021 році даний показник значно зменшився (на 12354,9 млн. грн). Протягом наступного року ситуація дещо покращилася і рівень фінансування ЖКГ дещо збільшився.

До того ж необхідно звернути увагу, що ЖКГ споживає близько 20% всіх паливно-енергетичних ресурсів і електроенергії та 30% теплової енергії. За обсягами енергоспоживання ЖКГ займає третє місце після енергетики і чорної металургії. При цьому питома вага житлово-комунального сектора у ВВП країни є дуже низькою (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Розрахункові значення показника питомої ваги ЖКГ у ВВП України за 2018-2022 рр. (систематизовано на основі даних [6])

Показники	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
ВВП, млн. грн.	1082568	1316600	1408889	1454931	1566728
Обсяг валової доданої вартості ЖКГ, млн. грн.	39951	49635	52595	51166	Офіційні дані відсутні
Показник питомої ваги ЖКГ у ВВП, %	3,69	3,76	3,73	3,52	–

Як видно з даних табл. 2.1. значення показника питомої ваги ЖКГ у ВВП країни є досить низьким та коливається від 3,52% до 3,76% що свідчить, що свідчить про відставання ЖКГ від інших галузей суспільного сектору за темпами свого зростання. При цьому протягом 2018-2022 рр. спостерігалася тенденція щорічного зниження даного показника на 0,17%.

Незважаючи на позитивні коливання показника заборгованості споживачів житлово-комунальних послуг (станом на 01.09.2022 р. становив 11944,4 млн. грн., що на 12,3% менше, ніж на початок року), як вже раніше було зазначено, залишається невирішеним питання збитковості підприємств галузі. За даними галузевої звітності лише за січень-серпень 2022 року

сукупний збиток підприємств ЖКГ України становив 4078,4 млн. грн. (табл. 1.2.), що більше на 24,02% (або на 790 млн. грн.) ніж за аналогічний період у 2021 році. Аналізуючи обсяги збитків підприємств ЖКГ у динаміці за 2018-2022 рр., необхідно звернути увагу на їх щорічне зростання – у порівнянні з 2018 роком станом на 01.09.2022 р. збитки зросли на 29,64% або 932,4 млн. грн.

Таблиця 2.2.

Фінансові результати підприємств ЖКГ України за січень-серпень 2022 року
(дані представлені у паспорті ЖКГ України за 2022 рік)

		січень-серпень 2021 р.	січень-серпень 2022 р.	Приріст/зниження	
				млн. грн.	%
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування					
Всього	Прибуток	264,6	231,5	33,1	14,3
	Збиток	4078,4	3288,4	789,9	24,0
у т.ч. по підгалузях					
Водоканалізаційне господарство	Прибуток	111,0	22,5	88,5	393,5
	Збиток	1389,2	889,3	499,9	56,2
Теплоенергетика	прибуток	69,3	132,5	-63,2	-47,7
	Збиток	2482,6	2254,4	228,1	10,1
Житлове господарство	прибуток	64,3	62,7	1,6	2,6
	Збиток	133,5	96,2	37,3	38,8
Інші	прибуток	20,0	13,8	6,2	44,5
	Збиток	73,2	48,6	24,5	50,5

Як видно з табл. 2.2., найбільш збитковими протягом 2021-2022 рр. були підприємства теплоенергетики (у 2021 році – 68,56%, 2022 році – 60,87% від загального обсягу збитків галузі) та водоканалізаційного господарства (у 2021 році – 27,04%, 2022 році – 34,06% від загального обсягу збитків галузі). Що стосується прибутків, у 2021 році найбільші прибутки було отримано підприємствами теплоенергетики – 132,5 млн. грн., найменші – підприємствами водоканалізаційного господарства (22,5 млн. грн.) та інших підгалузей ЖКГ (13,8 млн. грн.). У 2022 році ситуація була дещо іншою: найбільший обсяг прибутків спостерігався у підприємств, які надають послуги водопостачання та водовідведення, – у розмірі 111 млн. грн. (у порівнянні з аналогічним періодом у 2021 році прибутки зросли майже у 5 разів), найменші – у інших підгалузей ЖКГ. Дещо менші прибутки у 2022 році були у підприємств теплоенергетики,

про що свідчать дані їх фінансової звітності. В цілому темп приросту збитків підприємств галузі становив 24,0% або 789,9 млн. грн., прибутків – 14,3% або 33,1 млн. грн. При цьому найбільші збитки отримали підприємства Донецької, Дніпропетровської, Харківської, Луганської та Львівської областей, найменші – Закарпатської, Сумської та Вінницької областей. В цілому, збиток роботи підприємств ЖКГ у 2022 році більш ніж у 15 разів перевищував їх прибуток (у 2021 – у 14,2 рази).

За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства у січні-серпні 2022 року населенню нараховано плату за житлово-комунальні послуги сумі 25,5 млрд. грн., а сплачено, включаючи погашення боргів попередніх періодів, – 26,3 млн. грн., що становило 103,1% нарахованих до сплати сум. Незважаючи на дану позитивну тенденцію, вже наприкінці року рівень оплати знизився до 92,2%, що на 6% менше ніж у 2018 році. Серед регіонів станом на 01.09.2022 р. найвищий рівень оплати за житлово-комунальні послуги спостерігався у Закарпатській, Вінницькій та Кіровоградській областях (112,7-110,3%), найнижчий – у Донецькій, Луганській та Харківській областях (92,4-98,5%).

Зростання заборгованості населення за житлово-комунальні послуги, яка за даними галузевої звітності у 2022 році становила 14707,9 млн. грн. та зросла на 2736,6 млн. грн. або 22,86% у порівнянні з 2018 роком, зумовило зниження рівня їх оплати з 96,6% до 92,2%. В цілому, станом на 01.09.2022 р. найбільший обсяг дебіторської заборгованості був характерний для підприємств Харківської (1908,1 млн. грн.), Донецької (1875,0 млн. грн.), Дніпропетровської (1171,5 млн. грн.), Луганської (1065,2 млн. грн.) областей та м. Києва (2375,5 млн. грн.). Найменший – підприємств Чернівецької (50,2 млн. грн.) та Тернопільської (64,6 млн. грн.) областей. Протягом 2018-2022 рр. також спостерігалось поступове зростання заборгованості населення за спожиті ЖКП (на 1108,1 млн. грн. або 9,76%) та дебіторської заборгованості (на 1786,6 млн. грн. або 15,9%) в цілому. Зміни обсягів заборгованості відобразились й на її структурі (рис. 2.2.).

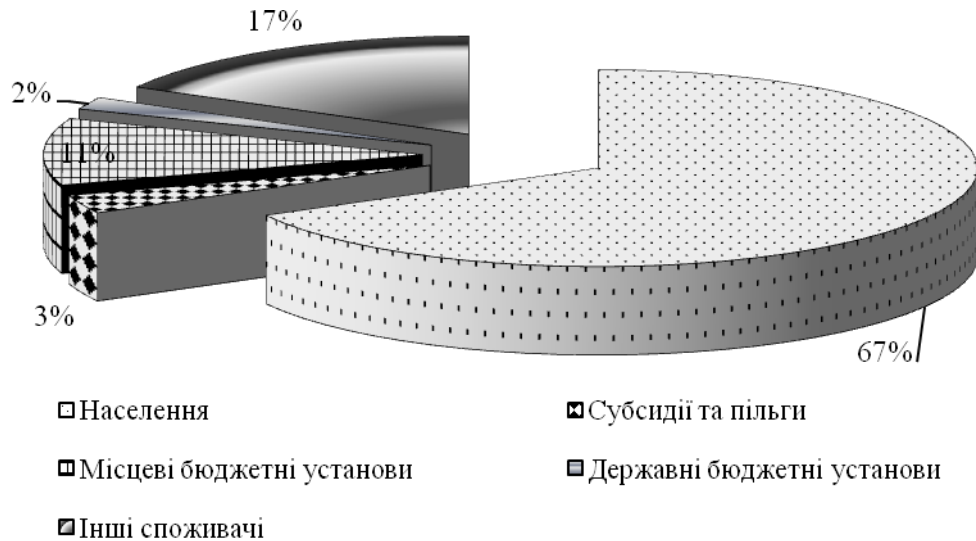

Рис. 2.2. Структура дебіторської заборгованості (за видами споживачів) підприємств ЖКГ станом на 01.09.2022 р.

У структурі дебіторської заборгованості (за видами споживачів) найбільшу частку займає дебіторська заборгованість за надані населенню ЖКП, яка станом на 01.09.2022 р. становила 67%. Найменша частка у структурі дебіторської заборгованості належала заборгованості державних бюджетних установ (2% станом на 01.09.2022 р.) та заборгованості за субсидіями та пільгами (3% станом на 01.09.2022 р.).

Протягом 2018-2022 рр. спостерігались такі зміни у обсягах заборгованості населення за житлово-комунальні послуги за окремими підгалуззями ЖКГ (табл. 2.3.). Так, перманентне збільшення розмірів заборгованості населення за житлово-комунальні послуги мало місце у підприємств всіх без виключення підгалузей ЖКГ за період з 2018 по 2022 роки. Найбільші розміри заборгованості традиційно мають підприємства теплоенергетики, їх частка в загальній сумі заборгованості становить близько 50%. Розміри заборгованості водоканалізаційних, тепlopостачальних підприємств та підприємств, які надають послуги з утримання будинків на кінець 2021 р. знаходились в межах 2128,41-2505,74 млн. грн.

Таблиця 2.3.

Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг
за 2018-2022 рр. в розрізі видів послуг
(дані представлені у паспорті ЖКГ України за 2022 рік)

	2018	2019	2020	2021	2022	Приріст/зниження	
						млн. грн.	%
Всього	11365,04	11718,48	12660,02	11910,86	14707,9	3342,86	29,41
у т.ч. по підгалузях							
Водоканалізаційне господарство	1690,5 2	1710,7 6	1846,98	1784,9	2128,41	437,89	25,9
Теплоенергетика	5487,3 8	5728,1 7	6036,7	5723,36	7197,75	1710,37	31,17
Житлове господарство	1876,3 2	1999,3 8	2139,75	2091,16	2492,10	615,78	32,82
Газозабезпечення	2163,8 3	2102,6 6	2380,25	2010,53	2505,74	341,91	15,8
Інші (вивезення побутових відходів)	146,99	177,51	256,34	300,91	383,9	236,91	161,17

Слід відмітити, що найбільшими темпами зростала заборгованість підприємств житлового господарства (32,82%) та підприємств теплоенергетики (31,17%), які не мають технічної змоги обмежити надання послуги боржникам без завдання шкоди іншим споживачам, які сумлінно та в повному обсязі сплачують за спожиті послуги. Вагомий приріст заборгованості населення мав місце у підприємств, які надають послуги з вивезення побутових відходів (на 161,17%). Це пояснюється відсутністю у підприємств додаткових коштів, необхідних для покриття судових витрат, пов'язаних із примусовим стягненням заборгованості зі споживачів послуг.

Найбільші розміри заборгованості населення спостерігаються в Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Харківській областях та в м. Київ, найнижчі – в Івано-Франківській, Тернопільській, Хмельницькій та Чернівецькій областях. Середній розмір заборгованості населення на протязі 2018-2022 рр. становив близько 3 місяців, однак на кінець 2022 року її строк сягнув 4,5 місяці. У грудні 2022 року мали борг за 3 місяці і більше: зацентралізоване опалення та гаряче водопостачання – 27,4% власників особових рахунків, утримання будинків і споруд та прибудинкових територій –

23,1%, вивезення побутових відходів – 22,6%, газопостачання – 21,0%, централізоване водопостачання та водовідведення – 20,5%.

З метою зниження розмірів заборгованості населення житлово-комунальні підприємства пропонують боржникам її реструктуризацію, так лише у 2022 році було укладено 42757 договорів щодо погашення реструктуризованої заборгованості на суму 134,55 млн. грн., за якими за цей період було погашено 105,82 млн. грн.

У порівнянні з 2018 роком станом на 01.09.2022 р. кредиторська заборгованість збільшилась на 32,71% або 5312,6 млн. грн. При цьому у структурі кредиторської заборгованості (табл. 2.4.), обсяги якої з січня по вересень 2022 року зменшились на 2667,5 млн. грн (або на 11%) кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги (електроенергію, природний газ та інші енергоносії) становить 95,19%, 4,81% – інша кредиторська заборгованість підприємств ЖКГ.

Таблиця 2.4.

Кредиторська заборгованість станом на 1 вересня 2022 року (млн. грн.) (дані представлені у паспорті ЖКГ України за вересень 2022 року)

Показник	Всього по ЖКГ	У тому числі:			
		ВКГ	ТКЕ	ЖГ	Інші підгалузі
Всього кредиторська заборгованість	21553,3	3698,7	15169,5	2217,9	467,2
за товари, роботи, послуги, з неї:	20516,3	3499,1	14749,8	1902,1	365,2
електроенергія	2913,2	2396,1	339,0	114,3	63,8
газ природний	12616,3	17,2	12389,9	72,8	136,4
інші енергоносії	3144,1	665,9	1686,8	720,2	71,2
Інша кредиторська заборгованість	1037,0	199,6	419,7	315,7	102,0

Згідно даних, поданих у табл. 2.4., у загальній сумі кредиторської заборгованості частка кредиторської заборгованості підприємств теплоенергетики становить 70,38%, підприємств водоканалізаційного господарства – 17,16%, підприємств житлового господарства – 10,29% та інших підгалузей – 2,17%.

Слід звернути увагу, що у порівнянні з минулими періодами структура кредиторської заборгованості змінилась за рахунок збільшення обсягів кредиторської заборгованості підприємств теплопостачання та зниження обсягів кредиторської заборгованості підприємств житлового господарства, розмір яких у обсязі загальної заборгованості становив 15169,5 та 2217,9 млн. грн. відповідно.

Різняться і структура кредиторської заборгованості за підгалузлями ЖКГ. Так, у підприємств водопровідно-каналізаційного господарства найбільшу частку становить заборгованість за електроенергію (64,8%), інші енергоносії (18%) та товари, роботи, послуги (11,4%). Найбільша частка заборгованості у підприємств теплоенергетики належить заборгованості за природний газ (81,7%). У підприємств житлового господарства в загальній сумі кредиторської заборгованості найбільша частка заборгованості спостерігається за товари, роботи, послуги (44,9%) та інші енергоносії (32,5%). Найбільша частка кредиторської заборгованості у підприємств, які надають житлово-комунальні послуги інші, ніж утримання житла, теплопостачання, водопостачання та водовідведення, належала заборгованості за природний газ та товари, роботи, послуги становила 29,2% та 20,1% відповідно від її загального обсягу. Велика питома вага боргів за енергоносії у структурі кредиторської заборгованості свідчить про те, що житлово-комунальне господарство продовжує залишатись одним з основних споживачів природного газу та електричної енергії.

Значні обсяги кредиторської заборгованості за цей період були характерні для Харківської (3940,9 млн. грн.), Донецької (3103,3 млн. грн.), Луганської (2637,9 млн. грн.), Дніпропетровської (1603,3 млн. грн.), Запорізької (950,2 млн. грн.) областей та м. Києва (3221,5 млн. грн.). Для Львівської, Івано-Франківської, Полтавської, Кіровоградської та Чернігівської областей даний показник також був на достатньо високому рівні – 400-700 млн. грн. і показав стійку тенденцію до збільшення у порівнянні з 2018 роком. Високі обсяги кредиторської заборгованості в першу чергу свідчать про брак власних ресурсів, що зумовлює необхідність перегляду підходів до формування

фінансового забезпечення підприємств шляхом пошуку альтернативних шляхів залучення ресурсів.

Окрім показників фінансових результатів, обсягів дебіторської і кредиторської заборгованості та їх структури, рівня оплати житлово-комунальних послуг, на основі даних Державної служби статистики України проаналізовано (табл. 2.5.): динаміку зміни обсягів витрат на будівництво житлових будівель та їх частку у загальному обсязі виконання будівельних робіт; рівень оплати житла, комунальних продуктів та послугу структури сукупних витрат домогосподарств; стан забезпечення житлового фонду водопроводом, каналізацією, центральним опаленням, газом та гарячим водопостачанням.

Аналіз поданих у табл. 2.5. даних, свідчить про існування за досліджуваній період таких тенденцій у сфері ЖКГ:

збільшення витрат на будівництво житлових будівель на 64,22% або 4415,9 млн. грн. При цьому у 2022 році їх обсяги були максимальними та становили 11292,4 млн. грн. Загальна тенденція збільшення витрат на будівництво житлових будівель на фоні зниження загального обсягу витрат на будівництво зумовила зростання частки таких витрат у загальному обсязі виконання будівельних робіт на 6,07%;

низькі показники забезпечення житлового фонду водопроводом, каналізацією, центральним опаленням та гарячим водопостачанням. Слід відмітити, що мають місце значні диспропорції по обладнанню водопроводом, каналізацією, центральним опаленням та гарячим водопостачанням житлового фонду в міських поселеннях та в сільській місцевості, де показники втричі менші за показники в міських поселеннях;

зростання частки витрат на оплату житла, комунальних продуктів та послугу структури сукупних витрат домогосподарств з 7,6% до 8,1%, що пояснюється збільшенням житлово-комунальних тарифів та прискоренням темпів інфляції в країні;

зниження частки пільг і субсидій на оплату ЖКП з 0,6% до 0,4%, що

обумовлено переглядом умов надання пільг та субсидій населенню.

Таблиця 2.5.

Динаміка показників функціонування житлово-комунального господарства
України за 2018-2022 рр.

Показники	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Витрати на будівництво житлових будівель:					
млн. грн.	6876,5	8137,1	8523,0	9953,1	11292,4
у загальному обсязі виконання будівельних робіт, %	16,02	13,19	13,54	16,99	22,09
Питома вага загальної площі обладнаної, %:					
водопроводом	59,6	60,3	61,1	61,5	60,3
каналізацією	57,5	58,2	59,0	59,4	57,2
центральним опаленням	62,1	63,2	64,1	64,6	68,2
газом	83,2	83,1	83,2	83,0	83,3
гарячим водопостачанням	43,1	43,9	44,6	45,2	46,8
Оплата житла, комунальних продуктів та послугу структури сукупних витрат домогосподарств, %	7,6	8,0	8,3	8,0	8,1
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива у структурі сукупних ресурсів домогосподарств (в середньому за місяць), %	0,6	0,6	0,6	0,4	0,4

Серед існуючих тенденцій функціонування житлового фонду та комунального обслуговування територій, водопровідно-каналізаційного господарства та підприємств централізованого теплопостачання також необхідно звернути увагу на такі.

Житловий фонд України становить 16746256 будинки загальною площею житлових приміщень 964,4 млн. кв. м. та здебільшого оцінюється як старий і перебуває у незадовільному технічному стані (59,2 тис. будівель перебувають у ветхому та аварійному стані, у яких проживають 89,7 тис. осіб). У житловому фонді комунальної власності країни перебуває на балансі більше 94,2 тис. ліфтів, з яких кількість таких, що експлуатуються 25 і більше років, складає 53,4% ліфтового парку України. В свою чергу непрацюючих ліфтів – 3 тис. одиниць, потребують капітального ремонту – 15,1 тис. одиниць, модернізації –

9,8 тис. одиниць, заміни – 9,1 тис. одиниць. Особливу тривогу також викликає стан ремонту покрівель. Разом з тим, потребують повної заміни внутрішньобудинкові мережі тепло-, водопостачання та водовідведення в багатоквартирних будинках, термін експлуатації яких перевищує 40 років. Кількість будинків, що потребують невідкладного капітального ремонту, постійно зростає (майже третина будинків).

Серед існуючих проблем благоустрою та комунального обслуговування територій населених пунктів, що включає експлуатацію дорожньо-мостового господарства, зовнішнього освітлення, зеленого господарства, санітарну очистку, організацію інженерного захисту та ритуальних послуг, необхідно звернути увагу на незадовільний стан вулиць і комунальних доріг – більше половини їх не відповідає вимогам безпеки руху за експлуатаційним станом. З 11640 мостів та шляхопроводів, що розташовані в містах і селищах, 4% (або 456 мостів) характеризуються обмеженою несучою спроможністю або знаходяться в аварійному стані, а їх переважна більшість не була обстеженою протягом останніх 10-15 років. Найгірші показники за кількістю мостів та шляхопроводів, які характеризуються обмеженою несучою спроможністю або знаходяться в аварійному стані, спостерігаються у Львівській (19%) та Донецькій (18%) областях.

Постійно на контролі перебувають питання щодо утримання сміттєзвалищ та полігонів (973 од. або 15% – перевантажені, а 1415 од. або 21% – не відповідають вимогам норм екологічної безпеки), несанкціонованих сміттєзвалищ, впровадження роздільного збирання побутових відходів, сучасних технологій їх переробки, транспортуванню та захороненню. Загалом в Україні послугами з вивезення побутових відходів охоплено майже 78% населення. Найгірший показник охоплення має місце в Кіровоградській області (54%). Необхідність будівництва нових полігонів станом на 01.09.2022 р. становить понад 626 одиниць.

Кількість населених пунктів, що мають водопроводи (окремі водопровідні мережі), у 2022 році становила 7507, з них: 457 міст, 7285 селищ

міського типу та 6292 сільських населених пунктів. При цьому стан забезпечення якісною питною водою окремих населених пунктів є незадовільним, що зумовлено невідповідністю вимогам чинного стандарту питної води за деякими показниками. Також необхідно зазначити, що у зв'язку зі складним фінансовим станом підприємств капітальний ремонт та оновлення мереж проводиться в мінімальному розмірі від необхідного, а це, в свою чергу, спричинює витoki та невраховані витрати води, які складають 29,8 % від поданої води в мережу. До того ж 102 населені пункти в 17 регіонах України забезпечуються питною водою за графіками, що обумовлює бактеріальне забруднення питної води.

Централізованими системами каналізації забезпечені 1645 населених пунктів. Найгіршою є ситуація з забезпеченістю каналізацією сільських населених пунктів, з них лише 2,4% від їх загальної кількості мають каналізаційні мережі. При цьому 36,8% каналізаційних мереж знаходяться в аварійному та ветхому стані. Застаріла та неефективна тепло-, гідроізоляція на теплових мережах (майже 5952,6 км або 19% яких перебувають у ветхому та аварійному стані) призводить до щорічних втрат теплової енергії, які складають 14,85%. У 2022 році на підприємствах комунальної теплоенергетики функціонувало 35402 опалювальні котельні, де експлуатувалось 79908 котлів, з яких 19,6% котлів є застарілими та функціонують понад 20 років.

В цілому проведений аналіз показників функціонування ЖКГ України дозволив зробити висновок про погіршення протягом 2018-2022 рр. фінансового (високі збитки підприємств та зниження рівня оплати ЖКП; кредиторська заборгованість майже у 2 рази перевищує дебіторську; низькі показники забезпечення житлового фондуводопроводом, каналізацією, центральним опаленням та гарячим водопостачанням; зростання частки витрат на оплату житла, комунальних продуктів та послугу структури сукупних витрат домогосподарств) та матеріально-технічного (значна зношеність основних засобів та енергоспоживання підприємств галузі) стану підприємств галузі, що зумовлює погіршення якості житлово-комунальних послуг, які надаються

населенню та іншим споживачам.

2.2. Аналіз показників фінансового стану підприємств ЖКГ (на прикладі Кіровоградської області)

Визначену у підрозділі 2.1. негативну тенденцію високих обсягів кредиторської заборгованості підприємств Кіровоградської області обрано в якості критерію обґрунтування вибірки для проведення дослідження. Вибір таких підприємств, як: ОКВП «Дніпро-Кіровоград», КП «Мала Виска водоканал», ДП «Кіровоградтепло», КП «Теплокомуненерго» Олександрія, ВАТ «Кіровоградгаз», ПАТ «Кіровоградобленерго», ОКП «Кіровоградське ООБТ», КП ЖЕО № 3, Знам'янська ЖЕК 1 та ЖЕК 7 зумовлено значними обсягами їх кредиторської заборгованості, яка у 2022 році становила понад 284 млн. грн., що у відсотковому відношенні до загального обсягу кредиторської заборгованості підприємств ЖКГ регіону становить 62%. Це свідчить про брак власних коштів даних підприємств та потребує удосконалення існуючих підходів до формування їх фінансового забезпечення.

Детальний аналіз діяльності підприємств ЖКГ Кіровоградської області був проведений на основі показників оцінки їх фінансового стану (стану основних засобів, фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, рентабельності), обґрунтованих за результатами дослідження наукових джерел.

Розрахункові значення показників оцінки фінансового стану підприємств водопровідно-каналізаційного господарства Кіровоградської області наведені в табл. 2.6.

Дані аналізу підприємств водопровідно-каналізаційного господарства Кіровоградської обл. засвідчують погіршення стану основних засобів. Зокрема, спостерігалася негативна тенденція зносу основних засобів, на що вказує зростання відповідного к аналізованих підприємств протягом 2018-2022 рр.

Таблиця 2.6.

Динаміка відносних показників оцінки фінансового стану підприємств
водопровідно-каналізаційного господарства Кіровоградської області
за 2018–2022 рр.

Показник	КП «Мала Виска Водоканал»					ОКВП «Дніпро-Кіровоград»				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Показники стану основних засобів										
Коефіцієнт зносу,%	54,45	55,76	57,34	58,81	47,48	55,75	58,26	60,53	63,66	60,62
Коефіцієнт оновлення,%	0	0,95	0,86	9,82	21,07	2,84	0,17	0,49	0,1	83,25
Коефіцієнт вибуття, %	0	0	0	0,8	2,8	0,05	0,83	0,41	0,05	1,05
Частка основних засобів в активах підприємства, %	94,24	92,45	87,88	91,32	92,04	66,15	64,88	58,59	54,55	63,21
Фондовіддача	0,47	0,56	0,74	0,75	0,69	0,45	0,54	0,7	0,82	1,43
Показники фінансової стійкості										
Коефіцієнт фінансової автономії	0,965	0,96	0,967	0,809	0,807	0,208	0,087	0,206	0,090	0,086
Коефіцієнт фінансової залежності	1,036	1,042	1,034	1,236	1,24	4,816	11,460	4,860	11,058	11,623
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,03	0,04	0,05	0,01	0,02	-1,31	-1,98	-2,22	-5,85	-2,56
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,035	0,04	0,033	0,191	0,193	0,792	0,913	0,794	0,910	0,914
Показник фінансового левериджу	0,036	0,042	0,034	0,236	0,24	3,816	10,460	3,860	10,058	10,623
Коефіцієнт забезпечення власними коштами	0,566	8,078	0,331	-1,935	-3,432	-1,395	-1,268	-1,970	-2,044	-2,761
Показники ліквідності та платоспроможності										
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,22	1,9	2,31	1,27	1,49	0,32	0,35	0,42	0,44	0,34
Коефіцієнт покриття	2,22	1,9	2,31	1,27	1,49	0,32	0,35	0,42	0,44	0,34
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,64	1,42	1,86	0,93	1,12	0,31	0,33	0,4	0,42	0,31
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,71	0,48	0,66	0,12	0,38	0,0002	0,0004	0,0007	0,00004	0,0004
Частка власних оборотних коштів в їх загальній сумі,%	55	47,33	56,64	21,36	33,08	-209,7	-188,3	-139,5	-126,82	-196,96
Частка запасів в оборотних активах, %	30	25,19	35,66	27,18	24,81	4,24	6,16	4,89	3,86	9,07
Частка оборотних коштів в активах,%	5,76	7,55	8,1	5,14	4,97	21,27	26,08	33,09	40,24	26,75
Коефіцієнт покриття запасів	3,33	3,97	2,8	3,68	4,03	23,58	16,23	20,44	25,93	11,03
Поточна платоспроможність, тис. грн.	-13	-36	-21	-71	-55	-57530	-62732	-70121	-79974	-118518

Продовження табл. 2.6.

Показник	КП «Мала Виска Водоканал»					ОКВП «Дніпро-Кіровоград»				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Показники рентабельності										
Рентабельність продукції, %	8,52	5,43	16,5	10,44	14,68	-8,51	-9,13	-0,019	-8,26	-20,16
Рентабельність діяльності	-0,085	-0,023	0,03	-0,08	-0,001	-15,95	-15,13	-0,049	-0,184	-0,075
Рентабельність активів, %	-4,03	-1,27	2,17	-6,15	-0,09	-4,47	-5,3	-2,1	-7,89	-5,33
Рентабельність власного капіталу, %	-4,14	-1,31	2,26	-6,4	-0,09	-13,41	-17,93	-9,23	-53,38	-32,92
Період окупності власного капіталу, днів	-24,16	-76,3	44,33	-15,63	-11,28	-7,46	-5,58	-10,84	-1,87	-3,04

Слід зауважити, що більша частина основних засобів підприємств є зношеними та морально застарілими, що спричиняє як зростання вартості їх обслуговування, так і збільшення собівартості послуг водопостачання та водовідведення.

У 2022 році за рахунок оновлення основних засобів спостерігалось зменшення коефіцієнтів зносу у ОКВП «Дніпро-Кіровоград» та КП «Мала Виска Водоканал», що підтверджується коефіцієнтами оновлення. Збільшення коефіцієнтів оновлення ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (на 80,41 %) та КП «Мала Виска Водоканал» (на 21,07%) разом з істотно нижчими коефіцієнтами вибуття можуть вказувати на «формальне, фіктивне» оновлення основних засобів. Висока частка основних засобів у активах підприємства була характерна для КП «Мала Виска Водоканал» (більше 90%), тоді як для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» цей показник був на рівні 55-65%.

Показники фінансової стійкості для досліджуваних підприємств протягом 2018-2022 рр. мали різні тенденції до зміни. Так, не зважаючи на достатньо високі значення коефіцієнту автономії (більше 0,5) для КП «Мала Виска Водоканал» спостерігалась тенденція його зниження з 0,965 до 0,807. В свою чергу коефіцієнти фінансової залежності, концентрації позикового капіталу та фінансового левериджу щорічно коливались та не перевищували рекомендовані значення.

Аналіз показників діяльності ОКВП «Дніпро-Кіровоград» дозволив виявити тенденцію погіршення його фінансової стійкості. Про це свідчить наступне. Протягом 2018-2022 рр. спостерігалася негативна тенденція зменшення коефіцієнту автономії з 0,208 до 0,086 (при нормативному значенні 0,5). При цьому дещо інші тенденції до зміни були характерними для показників фінансової залежності, концентрації позикового капіталу та фінансового левериджу, які щорічно (окрім 2020 року) зростали. Це свідчить про підвищення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів, зростання фінансового ризику втрати його платоспроможності та є сигналом для перевірки ефективності управління.

Показники забезпечення власними коштами як для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (протягом усього періоду), так і для КП «Мала Виска Водоканал» (протягом 2019-2020 рр.) були від'ємними, що не відповідає пороговому значенню (більше 0,1). До того ж було виявлено тенденцію щорічного зниження даного показника для ОКВП «Дніпро-Кіровоград», що також свідчить про високий ризик неплатоспроможності підприємства.

Для оцінки ліквідності підприємств досліджуваної вибірки розраховано наступні показники: коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності; частку оборотних коштів в активах; частку запасів в оборотних активах; коефіцієнт покриття запасів; коефіцієнти поточної платоспроможності та покриття.

Слід зазначити, що протягом 2018-2021 рр. спостерігалася тенденція зростання коефіцієнту поточної ліквідності ОКВП «Дніпро-Кіровоград». Так, у 2018-2019 рр. його рівень становив 0,42-0,44, що вказує лише на часткову здатність розрахуватися за своїми поточними зобов'язаннями (42% та 44% від суми боргу). Проте вже у наступному році значення коефіцієнту поточної ліквідності зменшилось до 0,34. Оскільки розрахункові значення даного показника менші 1 (нормативне значення даного показника становить 1,5), ці підприємства не можуть представляти інтересу для приватних інвесторів. В свою чергу для КП «Мала Виска Водоканал» характерною є зворотня тенденція

– значення показника поточної ліквідності протягом аналізованого періоду більше 1. При цьому після його зниження на 1,04 у 2019 році, у наступному періоді знову відбулося його зростання до 1,49.

Для коефіцієнтів швидкої та абсолютної ліквідності характерні аналогічні тенденції, що й для коефіцієнту поточної ліквідності. Так, незважаючи на сприятливі зміни показника швидкої ліквідності ОКВП «Дніпро-Кіровоград» протягом 2018-2021 рр., в 2022 році спостерігалось його зниження на 0,11. У 2021 році дане підприємство було здатне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних активів лише 31% своїх зобов'язань. Для КП «Мала Виска Водоканал» незначні коливання коефіцієнту швидкої ліквідності загалом не вплинули на його платоспроможність. Розрахункове значення даного коефіцієнту для КП «Мала Виска Водоканал» у 2021 році свідчило про його здатність в повній мірі покривати зобов'язання за рахунок найбільш ліквідних оборотних активів.

Розрахункові значення показника абсолютної ліквідності, що є найбільш жорстким критерієм її оцінки, для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» протягом аналізованого періоду знаходились на достатньо низькому рівні та були менші за граничне значення (становить 0,1-0,2). Це вказувало на повну неспроможність підприємства погасити свої зобов'язання за рахунок наявних грошових коштів.

Розраховані коефіцієнти покриття протягом усього періоду лише для КП «Мала Виска Водоканал» відповідали нормативному значенню та становили більше 1. В свою чергу розраховані значення даного показника для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» навпаки свідчать про неповне покриття позикового капіталу (довгострокові та поточні зобов'язання) оборотними активами (на 30-40%).

На відміну від КП «Мала Виска Водоканал», протягом 2018-2022 рр. показник частки власних оборотних коштів у загальній їх сумі для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» мав від'ємні значення. Це пояснюється специфікою сфери ЖКГ України, для якої характерні досить великі обсяги дебіторської та

кредиторської заборгованостей (при чому у більшості випадків кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську).

Протягом 2018-2022 рр. для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» були характерні високі значення показника частки оборотних коштів в активах, що змовлено збільшенням обсягів дебіторської заборгованості та відбулось через застосування неефективної політики стягнення коштів із боржників. Незважаючи на коливання частки оборотних коштів в активах КП «Мала Виска Водоканал», його значення на кінець 2021 року вказує, що частка мобільних виробничих засобів у валюті балансу становить лише 4,97%.

Частка запасів в оборотних активах для КП «Мала Виска Водоканал» поступово зменшувалась і у 2021 році становила 24,81%. В свою чергу тенденції зміни даного показника для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» протягом аналізованого періоду були різними: після його щорічного зниження до 2022 року, у 2021 році частка запасів в оборотних активах становила 9,07%.

Високий рівень коефіцієнтів покриття запасів для досліджуваних підприємств був спричинений наявністю значних обсягів кредиторської заборгованості, яка відноситься до «нормальних» джерел покриття запасів.

Наявним є також від'ємне значення показників поточної платоспроможності протягом 2018-2022 рр. До того ж для обох підприємств спостерігалася тенденція до його більшення, що вказує на поточну неспроможність підприємств розрахуватися за отримані позикові кошти за рахунок своїх грошових активів та довгострокових фінансових інвестицій.

Від'ємні значення показників рентабельності діяльності підприємства, рентабельності активів та власного капіталу для КП «Мала Виска Водоканал» та ОКВП «Дніпро-водоканал» свідчать про їх збитковість. Для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» протягом 2018-2022 рр. значення рентабельності продукції також було від'ємним.

Показник рентабельності продукції для КП «Мала Виска Водоканал» постійно коливався та у 2021 році з кожної витраченої на надання послуг гривні було отримало 14,68 коп. валового прибутку. Через збитковість підприємств

значення показника періоду окупності власного капіталу також було від'ємним для обох підприємств. При позитивному значенні чистого прибутку зниження показника періоду окупності власного капіталу є сприятливою тенденцією.

Таблиця 2.7.

Динаміка відносних показників оцінки фінансового стану підприємств теплоенергетики Кіровоградської області за 2018-2022 рр.

Показник	КП «Теплокомуненерго» Олександрія					ДП «Кіровоградтепло»				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Показники стану основних засобів										
Коефіцієнт зносу, %	43,89	48,25	52,19	52,34	56,18	24,59	28,24	31,65	33,8	37,61
Коефіцієнт оновлення, %	23,96	1,97	1,71	8,32	2,58	0,7	8,53	8,22	8,47	2,41
Коефіцієнт вибуття, %	0,21	1,09	0,28	0,45	0,08	0,63	0,38	0,16	0,41	0,35
Частка основних засобів в активах підприємства, %	45,91	49,54	31,45	28,58	32,14	3,79	35,14	32,31	34,22	29,87
Фондовіддача	1,88	1,82	2,18	3,12	4,01	2,33	2,67	2,88	3,69	4,35
Показники фінансової стійкості										
Коефіцієнт фінансової автономії	0,172	0,119	0,307	0,002	0,217	-0,034	-0,204	0,057	-0,313	-0,208
Коефіцієнт фінансової залежності	5,806	8,389	3,255	470,23	4,61	-29,3	-4,893	17,518	-3,193	-4,8
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,016	0,9	0,84	1,41	0,05	0,16	2,45	12,63	-2,93	-5,07
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,492	0,565	0,659	0,998	0,783	1,034	1,204	0,943	1,313	1,208
Показник фінансового левериджу	2,86	4,736	2,144	469,23	3,61	-30,3	-5,893	16,518	-4,193	-5,8
Коефіцієнт забезпечення власними засобами	-0,211	-0,236	-0,024	-0,315	-0,179	-0,715	-0,990	-0,443	-0,961	-0,785
Показники ліквідності та платоспроможності										
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,28	1,23	1,39	0,21	1,03	1,16	0,82	0,58	0,5	0,69
Коефіцієнт покриття	1,28	1,33	1,39	1,35	1,07	1,16	0,84	0,59	0,51	0,69
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,2	1,25	1,35	1,32	1,04	1,09	0,79	0,53	0,45	0,63
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,13	0,068	0,055	0,08	0,06	0,016	0	0,0001	0,0003	0,0008
Частка власних оборотних коштів в їх загальній сумі, %	-97,28	-76,8	-142,2	-23,6	-2,42	-72,15	-145	-242,9	-99,01	-44,3
Частка запасів в оборотних активах, %	6,02	6,08	2,88	2,25	3,01	6,13	6,1	9,56	13,11	9,72

Продовження табл. 2.7.

Показник	КП «Теплокомуненерго» Олександрія					ДП «Кіровоградтепло»				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Частка оборотних коштів в активах, %	53,83	50,07	68,36	71,26	67,65	58,25	57,82	60,31	60,52	65,34
Коефіцієнт покриття запасів	13,22	15,28	17,7	24,7	31,58	16,21	16,31	10,41	7,59	10,28
Поточна платоспроможність, тис. грн.	-13778	-12316	-22202	-29535	-29524	-33929	-53910	-88122	-101400	-87937
Показники рентабельності										
Рентабельність продукції, %	0,31	-14,63	-0,16	-19,48	-21,85	-2,64	-3,57	-11,74	-20,11	-23,31
Рентабельність діяльності	-0,075	-0,22	-0,27	-0,1	0,17	-0,17	-0,17	-0,32	-0,17	0,24
Рентабельність активів, %	-6,22	-17,37	-23,14	-7,61	16,48	-15,84	-16,18	-31,15	-16,88	25,16
Рентабельність власного капіталу, %	-0,13	-31,26	-72,18	-52,99	84,74	-29,63	-41,56	-260,2	142,19	-373,86
Період окупності власного капіталу, днів	-7,69	-3,2	-1,39	-1,89	1,18	-3,37	-2,41	-0,38	0,7	-0,27

Показники оцінки фінансового стану підприємств теплоенергетики Кіровоградської області наведені в табл. 2.7.

Як свідчать дані табл. 2.7., для підприємств теплоенергетики Кіровоградської області характерним є погіршення стану основних засобів, що засвідчується зростанням коефіцієнтів зносу обох аналізованих підприємств протягом 2018-2022 рр. Причому на КП «Теплокомуненерго» Олександрія на кінець 2021 року зношеною була більша половина основних засобів, що є причиною як зростання вартості їх обслуговування, так і збільшення собівартості послуг тепlopостачання через значні втрати тепла в мережах.

Незважаючи на певні коливання, коефіцієнти оновлення основних засобів всіх досліджуваних підприємств на кінець 2021 року знаходились на досить низькому рівні, що за наявності прибутку може вказувати на відсутність з боку керівництва підприємств чіткої стратегії з оновлення та модернізації підприємств. До того ж враховуючи, що собівартість послуг підприємств зростає швидшими темпами, ніж виручка від їх реалізації, то це може вказувати на оновлення тієї частини основних засобів, які безпосередньо не задіяні в

наданні послуг, що є неприпустимим кроком з огляду на становище, в якому знаходиться житлово-комунальна сфера країни та теплоенергетика зокрема. Для обох підприємств коефіцієнт вибуття також є достатньо низьким і становить менше 1,1%. При цьому протягом 2019-2022 рр. його значення зростало і у 2022 році спостерігалася тенденція зниження. В свою чергу коефіцієнт фондівдачі також постійно збільшувався як для КП «Теплокомуненерго» Олександрія, так і для ДП «Кіровоградтепло» і протягом аналізованого періоду виріс на 113,3% та 86,7% відповідно.

Частка основних засобів у активах підприємства дещо змінилася протягом 2018-2022 рр. та для обох підприємств коливалася від 28% до 49%. При цьому для ДП «Кіровоградтепло» у 2017 році даний показник становив лише 3,79%.

Що стосується аналізу фінансової стійкості, показники фінансової автономії, незважаючи на деякі коливання на кінець 2021 року у всіх теплопостачальних підприємств знаходились на рівні нижчому за граничний (для КП «Теплокомуненерго» – 0,217, для ДП «Кіровоградтепло» – -0,208), що є свідченням їх залежності від зовнішніх джерел фінансування та підтверджується значеннями показників фінансової залежності аналізованих підприємств протягом 2018-2022 рр. Набуття для обох аналізованих підприємств коефіцієнтом маневреності власного капіталу від'ємного значення засвідчує, що капіталізованим був не лише власний капітал, але й частина позикового. Зростання залежності підприємств від зовнішніх інвесторів також підтверджується розрахованими значеннями показника концентрації позикового капіталу підприємств, що перевищували граничне значення. При цьому значення даного показника для ДП «Кіровоградтепло» протягом аналізованого періоду були наближені або більше 1, що зумовлено великими обсягами непокритого збитку у структурі капіталу та вказує на функціонування підприємства практично за рахунок позикових джерел. Така ситуація є сигналом для негайної та ретельної перевірки ефективності управління підприємством. Збільшення протягом 2018-2022 рр. показника фінансового

левериджу КП «Теплокомуненерго» Олександрія, який у 2020 році набув максимального значення, свідчить про зростання ризикованості структури капіталу та орієнтованість його формування на використання позикових коштів. Від'ємні значення коефіцієнту забезпечення власними коштами, граничне значення якого становить $\geq 0,1$, також вказують на погіршення платоспроможності обох теплопостачальних підприємств.

Результати аналізу ліквідності та платоспроможності підприємств теплопостачання Кіровоградської області засвідчили, що, незважаючи на підприємство було не в змозі повністю розрахуватися за своїми поточними зобов'язаннями за рахунок оборотних активів (лише на 69%). А збільшення коефіцієнта поточної ліквідності для КП «Теплокомуненерго» Олександрія у 2021 році до 1,03 є досить позитивною тенденцією, оскільки підприємство засвідчило свою здатність повністю покрити поточні зобов'язання за рахунок оборотних поточних активів. Не зважаючи на те, що значення коефіцієнта швидкої ліквідності КП «Теплокомуненерго» перевищувало нормативне, через зростання дебіторської заборгованості та погіршення претензійної роботи з боржниками, спостерігалася тенденція його зменшення. Значення коефіцієнту швидкої ліквідності для ДП «Кіровоградтепло» в 2018 році та в 2019 роках відповідали нормативному, що є засвідченням здатності підприємства розраховуватися за більшою частиною своїх зобов'язань за рахунок найбільш ліквідних активів та активів, що швидко реалізуються. Незначні коливання коефіцієнту абсолютної ліквідності ДП «Кіровоградтепло» загалом не вплинули на його платоспроможність. Проте його значення в 2019 році на рівні 0,0008 вказувало на неспроможність погашення своїх поточних зобов'язань за рахунок найбільш ліквідних оборотних активів, і є свідченням досить нестійкого фінансового стану підприємства. Зменшення коефіцієнта абсолютної ліквідності КП «Теплокомуненерго» у 2021 році при одночасній невідповідності нормативному значенню вказує на спроможність на першу вимогу погасити лише 6% своїх боргів.

Частка власних оборотних засобів в загальній їх сумі на кінець 2021 року

для підприємств мала від'ємне значення, та спостерігалось її зменшення протягом аналізованого періоду. Такі обставини вказують на посилення тенденцій щодо формування оборотних активів за рахунок позикових коштів. У 2020 році зниження частки запасів в оборотних активах ДП «Кіровоградтепло» з 13,11% до 9,72% відбулось за рахунок зменшення обсягів виробничих запасів. Зростання частки запасів в оборотних активах КП «Теплокомуненерго» у 2021 році до 3,01% обумовлено збільшенням виробничих запасів при одночасному зменшенні суми оборотних активів. Частки оборотних коштів в активах протягом 2018-2022 рр. для обох досліджуваних підприємств теплопостачання, незважаючи на деякі коливання, знаходяться на досить високому рівні: для КП «Теплокомуненерго» – 50-72%, для ДП «Кіровоградтепло» – 57-65%. Це відбулось за рахунок збільшення дебіторської заборгованості.

Високий рівень коефіцієнтів покриття запасів КП «Теплокомуненерго» Олександрія та ДП «Кіровоградтепло» обумовлений специфікою ЖКГ, для підприємств якого характерним є значний обсяг кредиторської заборгованості, яка відноситься до «нормальних» джерел покриття запасів. Від'ємні значення показників поточної платоспроможності обох теплопостачальних підприємств протягом 2018-2022 рр. засвідчують їх повну неспроможність повернути отримані позикові кошти за рахунок своїх грошових коштів та довгострокових фінансових інвестицій.

Протягом 2018-2022 рр. всі показники рентабельності підприємств теплопостачання Кіровоградської області набували негативного значення. У 2020 році для КП «Теплокомуненерго» та ДП «Кіровоградтепло» при негативному значенні коефіцієнту рентабельності продукції, до того ж через зростання собівартості надання послуг, спостерігалось його зниження. Наявність чистого прибутку в 2021 році у КП «Теплокомуненерго» та в 2020 році у ДП «Кіровоградтепло» забезпечило зростання показників рентабельності діяльності, активів та власного капіталу. В свою чергу отримані підприємствами збитки негативно вплинули на значення показника терміну окупності капіталу.

Показники оцінки фінансового стану підприємств Кіровоградської області, які надають послуги з газопостачання та постачання електроенергії, наведені в табл. 2.8.

Таблиця 2.8.

Динаміка відносних показників оцінки фінансового стану підприємств Кіровоградської області, які надають послуги з газопостачання та постачання електроенергії, за 2018-2022 рр.

Показник	ВАТ «Кіровоградгаз»					ПАТ «Кіровоградобленерго»				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Показники стану основних засобів										
Коефіцієнт зносу, %	32,00	33,8	37,55	39,14	35,95	77,53	77,42	76,076	73,26	32,2
Коефіцієнт оновлення, %	9,26	12,74	4,61	6,16	10,26	3,62	3,26	5,21	7,01	7,13
Коефіцієнт вибуття, %	0,26	0,42	0,22	0,46	0,72	0,952	1,28	1,41	4,93	2,31
Частка основних засобів в активах підприємства, %	62,1	63,77	61,7	51,17	53,68	38,92	36,32	39,07	50,24	75,01
Фондовіддача	2,09	2,32	2,07	3,17	3,02	1,36	1,42	1,52	1,64	0,79
Показники фінансової стійкості										
Коефіцієнт фінансової автономії	0,692	0,563	0,523	0,461	0,523	0,344	0,638	0,662	0,605	0,531
Коефіцієнт фінансової залежності	1,445	1,775	1,911	2,170	1,914	2,903	1,567	1,510	1,652	1,885
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,12	0,1	0,06	0,04	-0,04	-0,86	-1,56	-1,6	-0,81	-0,27
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,308	0,437	0,477	0,539	0,477	0,656	0,362	0,338	0,395	0,469
Показник фінансового левериджу	0,445	0,775	0,911	1,170	0,914	1,903	0,567	0,510	0,652	0,885
Коефіцієнт забезпечення власними засобами	0,125	0,048	-0,040	-0,223	-0,043	-5,373	-0,987	-1,111	-1,450	-1,729
Показники ліквідності та платоспроможності										
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,33	1,28	1,14	1,05	0,96	0,46	0,27	0,16	0,22	0,49
Коефіцієнт покриття	1,33	1,28	1,14	1,05	0,96	0,61	0,41	0,2	0,41	1,06
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,2	1,18	1,01	0,95	0,87	0,54	0,33	0,13	0,27	0,93

Продовження табл. 2.8.

Показник	ВАТ «Кіровоградгаз»					ПАТ «Кіровоградобленерго»				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,12	0,1	0,04	0,15	0,18	0,34	0,17	0,04	0,12	0,007
Частка власних оборотних коштів в їх загальній сумі, %	24,74	21,88	12,5	4,82	-4,04	-120,64	-284,4	-537,27	-383,52	-111,12
Частка запасів в оборотних активах, %	9,64	7,93	10,98	9,3	9,98	10,6	19,55	35,36	33,13	12,59
Частка оборотних коштів в активах, %	34,24	33,14	35,13	45,82	45,82	27,68	17,65	10,29	10,47	16,01
Коефіцієнт покриття запасів	10,42	12,63	9,13	10,77	10,02	9,44	5,11	2,83	3,02	7,94
Поточна платоспроможність, тис. грн.	-50221	-54945	-70654	-110581	-125083	-153236	-176924	-168215	58454	-385045
Показники рентабельності										
Рентабельність продукції, %	3,15	1,23	2,42	5,86	4,43	10,07	10,42	15,46	18,63	3,94
Рентабельність діяльності	0,0004	-0,01	-0,02	0,0001	0,0004	0,002	-0,06	0,05	0,16	0,003
Рентабельність активів, %	0,05	-2,14	-3,02	0,02	0,08	0,18	-3,42	3,08	9,98	0,2
Рентабельність власного капіталу, %	0,07	-2,87	-4,22	0,03	0,15	0,34	-9,66	9,25	24,07	0,3
Період окупності власного капіталу, днів	1425,9	-34,9	-23,71	2977,12	681,22	291,78	-10,35	10,81	4,15	329,26

Із даних табл. 2.8. видно, що коефіцієнт зносу основних засобів ВАТ «Кіровоградгаз» протягом 2018-2022 рр. збільшувався, а у 2022 році наявним зменшився до 35,95%. Враховуючи специфіку діяльності підприємств ЖКГ, оскільки газ є вибухонебезпечною речовиною і його транспортування через зношені труби може призвести до витoku та вибуху, такі значення коефіцієнту є достатньо високими. В свою чергу протягом 2018-2022 рр. щорічне зростання коефіцієнта оновлення (за виключенням 2018 року), при досить невеликому значенні коефіцієнта вибуття, свідчить або про

розширення географії надання послуг, або про оновлення тієї частини основних засобів, які опосередковано приймають участь у наданні послуг.

Також протягом даного періоду спостерігалось коливання частки основних засобів в активах підприємства, що було викликано як зміною суми залишкової вартості основних засобів, так і зміною загальної суми активів. Загалом більша частина капіталу інвестована в основні засоби підприємства. Коливання фондівіддачі протягом досліджуваного періоду відбулось на фоні коливання виручки від реалізації послуг та середньорічної балансової суми основних засобів.

2.3. Аналіз показників фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ (на прикладі Кіровоградської області)

Як вже раніше було зазначено, аналіз показників фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства є одним з етапів його формування. З використанням показників формування фінансових ресурсів та грошових потоків, що характеризують складові фінансового забезпечення, пропонується здійснювати оцінку його стану для розроблення необхідних стратегічних та тактичних заходів удосконалення фінансового забезпечення. Реалізація аналітичної частини процесу формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ потребує вибору та обґрунтування показників його оцінки.

Узагальнюючі підходи до аналізу та оцінки структури фінансових ресурсів підприємства, що дозволяють виявити особливості їх формування, частково було розглянуто.

Існуючі точки зору дослідників щодо оцінки структури фінансових ресурсів дозволили зробити висновок про використання як часткових (групи показників фази «залучення» та фази «використання» капіталу, коефіцієнтів фінансової стійкості та ін.), так й узагальнюючих показників. Конкретизацію

складу показників формування фінансових ресурсів підприємства здійснено за частотою їх згадування у науковій літературі.

Для оцінки раціональності формування фінансових ресурсів підприємства в більшій мірі застосовуються показники, що характеризують його фінансову стійкість. Оскільки абсолютні та відносні показники зміни сукупного, власного та резервного капіталу відображують спільні тенденції, в роботі використано лише окремі з них. Також необхідно звернути увагу на те, що показники співвідношення необоротних активів і власного капіталу, довгострокового залучення коштів та короткострокової заборгованості, фінансової незалежності капіталізованих джерел не набули широкого розповсюдження у проаналізованих наукових джерелах, про що свідчить частота їх згадування серед дослідників. Незважаючи на це, використання даних показників надає можливість оцінити такі важливі аспекти діяльності підприємства як рівень короткострокової та довгострокової заборгованості, забезпеченість необоротних активів власними коштами та визначити частку власного капіталу у капіталізованих джерелах.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що для оцінки формування фінансових ресурсів за результатами систематизації наукових джерел обґрунтовано наступні показники: співвідношення власних і залучених коштів, коефіцієнт фінансового левериджу, коефіцієнт концентрації власного капіталу (автономії), коефіцієнт концентрації позикового капіталу, коефіцієнт довгострокової заборгованості, коефіцієнт загальної заборгованості, коефіцієнт забезпеченості власними коштами, коефіцієнт самофінансування, абсолютний приріст та темп росту власного капіталу, співвідношення необоротних активів і власного капіталу, коефіцієнт довгострокового залучення коштів, коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел та коефіцієнт короткострокової заборгованості.

Змістова характеристика обґрунтованих показників формування фінансових ресурсів підприємства представлена у табл. 2.9.

Таблиця 2.9.

Змістовна характеристика обґрунтованих показників формування
фінансових ресурсів підприємства

Показник	Характеристика та рекомендоване значення
Співвідношення власних і залучених коштів	Характеризує фінансову стійкість підприємства та показує скільки грн. власного капіталу припадає на 1 грн залученого капіталу. Рекомендоване значення ≥ 1
Коефіцієнт фінансового левериджу	Характеризує співвідношення позикового капіталу і джерел власних коштів підприємства. Рекомендоване значення < 1 . Зменшення цього показника свідчить про позитивні зрушення
Коефіцієнт концентрації власного капіталу (автономії)	Визначає ступінь залежності від зовнішніх запозичень. Рекомендоване значення $> 0,5$. Збільшення коефіцієнта автономії свідчить про зростання фінансової незалежності, підвищення гарантії погашення підприємством своїх зобов'язань. Чим вище значення коефіцієнта, тим кращий фінансовий стан підприємства
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Характеризує частку залученого капіталу в загальній сумі капіталу підприємства. Рекомендоване значення $< 0,5$
Коефіцієнт фінансової залежності	Показник обернений до коефіцієнта, а його зростання обумовлює збільшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства. Рекомендоване значення < 2
Коефіцієнт довгострокової заборгованості	Характеризує частку довгострокових зобов'язань у загальній сумі джерел формування. Рекомендоване значення $< 0,2$. Його зростання є негативною тенденцією, що свідчить про залежність від фінансування ззовні
Коефіцієнт загальної заборгованості	Відображає частку коштів, які були залучені для формування всієї суми активів. Рекомендоване значення $0,3-0,5$
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	Показує, яка частина оборотних активів забезпечується за рахунок власних засобів. Рекомендоване значення $> 0,1$
Коефіцієнт самофінансування	Характеризує ступінь фінансування необоротних активів за рахунок власного капіталу. Якщо коефіцієнт ≥ 1 , це свідчить про фінансування необоротних активів лише за рахунок власних коштів, а якщо < 1 , то це означає, що капіталовкладення здійснюються частково за рахунок власних, а частково за рахунок залучених коштів
Абсолютний приріст власного капіталу	Показники характеризуються тенденції зміни обсягів власного капіталу. Їх зростання є позитивною тенденцією
Темп приросту власного капіталу	
Співвідношення необоротних активів і власного капіталу	Характеризує забезпечення необоротних активів власними засобами. Рекомендоване значення даного коефіцієнта $0,5-0,8$. Якщо показник менше $0,5$, це свідчить, що власний капітал використовується переважно на формування оборотних засобів.

Продовження табл. 2.9.

Показник	Характеристика та рекомендоване значення
Співвідношення необоротних активів і власного капіталу	Характеризує забезпечення необоротних активів власними засобами. Рекомендоване значення даного коефіцієнта 0,5-0,8. Якщо показник менше 0,5, це свідчить, що власний капітал використовується переважно на формування оборотних засобів. Якщо значення показника більш 0,8 для формування необоротних активів необхідним є використання довгострокових кредитів
Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	Показник відношення довгострокових зобов'язань до суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань характеризує структуру капіталу. Зростання цього показника в динаміці – негативна тенденція, яка означає, що підприємство дедалі більше залежатиме від зовнішніх інвесторів. Рекомендоване значення 0,4
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	Зростання коефіцієнта фінансової незалежності означає підвищення фінансової стійкості підприємства і є позитивним моментом, що свідчить про посилення можливості маневрувати власними засобами підприємства. Рекомендоване значення 0,6
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	Показує, яку частину активів сформовано за рахунок позикових ресурсів короткострокового характеру. Підвищення заборгованості до власного капіталу більше, ніж 1:1, розглядається як ризиковане

Використання поданих у табл. 2.9. рекомендованих значень показників формування фінансових ресурсів дозволить виявити проблеми або позитивні зрушення, що впливають на зміну рівня фінансового забезпечення діяльності підприємств Кіровоградської області.

Проаналізуємо динаміку показників формування фінансових ресурсів підприємств окремих підгалузей ЖКГ Кіровоградської області. У табл. 2.10. подано розрахункові значення оцінки діяльності підприємств ЖКГ водопровідно-каналізаційного господарства Кіровоградської області.

Слід звернути увагу, що динаміку перших п'яти показників було проаналізовано для оцінки фінансового стану підприємств Кіровоградської області (підрозділ 2.2.).

Оскільки протягом 2018-2022 рр. для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» та для КП «Мала Виска водоконал» були відсутні довгострокові зобов'язання, відповідний коефіцієнт для обох підприємств був на рівні 0.

Таблиця 2.10.

Розрахункові значення показників формування фінансових ресурсів підприємств водопровідно-каналізаційного господарства Кіровоградської області за 2018-2022 рр.

Показник	ОКВП «Дніпро-Кіровоград»					КП «Мала Виска водоконал»				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
співвідношення власних і залучених коштів	0,262	0,096	0,259	0,099	0,094	27,468	23,753	29,056	4,237	4,170
коефіцієнт фінансового левериджу	3,816	10,460	3,860	10,058	10,623	0,036	0,042	0,034	0,236	0,24
коефіцієнт автономії	0,208	0,087	0,206	0,090	0,086	0,965	0,96	0,967	0,809	0,807
коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,792	0,913	0,794	0,910	0,914	0,035	0,04	0,033	0,191	0,193
коефіцієнт фінансової залежності	4,816	11,460	4,860	11,058	11,623	1,036	1,042	1,034	1,236	1,24
коефіцієнт довгострокової заборгованості	0	0	0	0	0,128	0	0	0	0,174	0,148
коефіцієнт короткострокової заборгованості	3,816	10,46	3,860	10,058	10,495	0,036	0,042	0,034	0,062	0,092
коефіцієнт загальної заборгованості	3,816	10,46	3,860	10,058	10,623	0,036	0,042	0,034	0,236	0,24
коефіцієнт забезпеченості власними коштами	-1,395	-1,268	-1,970	-2,044	-2,761	0,566	8,078	0,331	-1,935	-3,432
коефіцієнт самофінансування	0,310	0,146	0,281	0,129	0,114	1,050	1,762	1,017	0,865	0,843
співвідношення необоротних активів та власного капіталу	3,222	6,848	3,560	7,754	8,799	0,952	0,568	0,983	1,156	1,186
коефіцієнт довгострокового залучення коштів	0	0	0	0	0,114	0	0	0	0,148	0,129
коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	1	1	1	1	0,886	1	1	1	0,852	0,871
абсолютний приріст власного капіталу, тис. грн	-2317	-10744	23071	-16843	-1754	37	221	662	-298	22
темп приросту власного капіталу	-0,112	-0,584	3,017	-0,548	-0,126	0,022	1,130	0,344	-0,12	0,009

Не зважаючи на те, що у наступні періоди коефіцієнт довгострокової заборгованості поступово збільшувався, його значення було на допустимому рівні.

Що стосується показника короткострокової заборгованості, його значення лише для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» були більше за рекомендоване, що свідчить про ризиковане нарощення зобов'язань короткострокового характеру. Взаємопов'язаним із двома вище

розглянутими показниками є коефіцієнт загальної заборгованості, значення якого за рахунок великих обсягів короткострокової заборгованості, для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» були досить високими (більше 10).

Від'ємне значення коефіцієнту забезпеченості власними коштами для досліджуваних підприємств протягом окремих періодів їх діяльності (для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» протягом усього аналізованого періоду, для КП «Мала Виска водоконал» у 2021-2022 рр.) свідчить лише про часткове фінансування оборотних активів за рахунок власних коштів засобів.

Для обох досліджуваних підприємств коефіцієнт самофінансування поступово зменшувався. Його значення для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» було дуже низьким, що свідчить про високу залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Значення коефіцієнту співвідношення необоротних активів і власного капіталу для обох підприємств було менше 0,8, що зумовлено браком власних коштів підприємств та залученням кредитів для фінансування їх діяльності. Розрахункові значення коефіцієнту довгострокового залучення коштів були на прийнятному рівні, що свідчить про дотримання виваженої політики підприємств щодо залучення довгострокового позикового капіталу. Разом із тенденцією зниження коефіцієнту фінансової незалежності капіталізованих джерел, його значення були на достатньо високому рівні, що також зумовлено обмеженим використанням довгострокових кредитів.

Зміни власного капіталу в абсолютному та відносному вираженні для обох підприємств протягом 2018-2022 рр. мали однакові тенденції. У 2018-2022 рр. та у 2022 році для ОКВП «Дніпро-Кіровоград» та у 2020 році для КП «Мала Виска водоконал» спостерігалось зниження обсягів власного капіталу.

Розглянемо розрахункові значення показників формування фінансових ресурсів для підприємств теплоенергетики Кіровоградської області, що представлені у табл. 2.11.

Динаміка коефіцієнтів довгострокової, короткострокової та загальної заборгованості свідчить про наступне. Для обох аналізованих підприємств

коефіцієнт довгострокової заборгованості знаходиться на прийнятному рівні.

Таблиця 2.11.

Розрахункові значення показників формування фінансових ресурсів підприємств теплоенергетики Кіровоградської області за 2018-2022 рр.

Показник	КП «Теплокомуненерго» Олександрія					ДП «Кіровоградтепло»				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
співвідношення власних і залучених коштів	0,35	0,211	0,466	0,002	0,277	-0,033	-0,170	0,061	-0,239	-0,172
коефіцієнт фінансового левериджу	2,86	4,736	2,144	469,23	3,61	-30,3	-5,893	16,518	-4,193	-5,8
коефіцієнт автономії	0,172	0,119	0,307	0,002	0,217	-0,034	-0,204	0,057	-0,313	-0,208
коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,492	0,565	0,659	0,998	0,783	1,034	1,204	0,943	1,313	1,208
коефіцієнт фінансової залежності	5,806	8,389	3,255	470,23	4,61	-29,3	-4,893	17,518	-3,193	-4,8
коефіцієнт довгострокової заборгованості	0	0,297	0,089	126,80	1,222	-0,414	-0,127	0	0	0
коефіцієнт короткострокової заборгованості	2,86	4,439	2,055	342,43	2,389	-29,82	-5,766	16,518	-4,193	-5,8
коефіцієнт загальної заборгованості	2,86	4,736	2,144	469,23	3,610	-30,3	-5,893	16,518	-4,193	-5,800
коефіцієнт забезпеченості власними коштами	-0,211	-0,236	-0,024	-0,315	-0,179	-0,715	-0,990	-0,443	-0,961	-0,785
коефіцієнт самофінансування	0,544	0,415	0,949	0,009	0,657	-0,086	-0,518	0,165	-0,948	-0,645
співвідношення необоротних активів та власного капіталу	1,837	2,411	1,053	113,46	1,521	-11,63	-1,932	6,070	-1,055	-1,551
коефіцієнт довгострокового залучення коштів	0	0,229	0,082	0,992	0,55	-0,708	-0,146	0	0	0
коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	1	0,771	0,918	0,008	0,45	1,708	1,146	1	1	1
абсолютний приріст власного капіталу, тис.грн	-9219	-1488	7799	-14386	11917	-25129	-14304	22510	-34940	7127
темپ приросту власного капіталу	-0,528	-0,181	1,1	-0,99	83,92	-0,529	-1,13	-1,3	-6,594	-0,24

Що стосується коефіцієнту короткострокової заборгованості, його значення для КП «Теплокомуненерго» Олександрія були на достатньо високому рівні, а у 2021 році його зростання до 342,43 свідчило про високу ризикованість сформованої структури джерел та недостатність власних коштів підприємства. Динаміка даного показника для ДП «Кіровоградтепло» також свідчить про нестійке його становище. В свою чергу коефіцієнт загальної заборгованості разом із вище розглянутими показниками мав спільні тенденції – зростання протягом 2018-2022 рр. з подальшим його зменшенням. Високий рівень заборгованості підприємства зумовлений

браком власних коштів для фінансування діяльності обох підприємств, про що й свідчать від'ємні значення показника забезпеченості власними коштами. В свою чергу низькі значення коефіцієнту самофінансування та навпаки високі значення показника співвідношення необоротних активів та власного капіталу (>1) також свідчать про недостатність власних коштів для фінансування необоротних активів.

На відміну від ДП «Кіровоградтепло», розрахункові значення коефіцієнта довгострокового залучення коштів для КП «Теплокомуненерго» Олександрія перевищували рекомендоване (у 2021 році даний показник був на рівні 0,992, а у 2022 році – 0,657), що свідчить про залежність підприємства від довгострокових коштів. Для ДП «Кіровоградтепло» даний коефіцієнт навпаки протягом 2020-2022 рр. дорівнював 0, що було зумовлено відсутністю довгострокових кредитів у складі фінансових ресурсів підприємства. Не зважаючи на те, що значення коефіцієнта фінансової незалежності капіталізованих джерел для обох досліджуваних підприємств теплоенергетики були на прийнятному рівні, спостерігалася тенденція їх зниження: у порівнянні з 2019 роком для КП «Теплокомуненерго» Олександрія у 2020 році даний показник зменшився на 0,55, для ДП «Кіровоградтепло» – на 0,708.

Одним із факторів впливу на розглянуті зміни у структурі фінансових ресурсів досліджуваних підприємств є зменшення обсягів їх власного капіталу у 2018, 2019 та 2011 роках.

Розглянемо розрахункові значення показників формування фінансових ресурсів для підприємств газопостачання Кіровоградської області, що представлені у табл. 2.12.

Оскільки у структурі фінансових ресурсів відсутні довгострокові зобов'язання, коефіцієнти довгострокової заборгованості та довгострокового залучення коштів для ВАТ «Кіровоградгаз» дорівнювали 0. Дані показники для ПАТ «Кіровоградобленерго» протягом аналізованого періоду мали

тенденцію до зниження: коефіцієнт довгострокової заборгованості зменшився на 0,23, коефіцієнт довгострокового залучення коштів – на 0,144.

Таблиця 2.12.

Розрахункові значення показників формування фінансових ресурсів підприємств газопостачання та постачання електроенергії Кіровоградської області за 2018–2022 рр.

Показник	ВАТ «Кіровоградгаз»					ПАТ «Кіровоградобленерго»				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
співвідношення власних і залучених коштів	2,246	1,290	1,098	0,855	1,094	0,526	1,765	1,959	1,534	1,13
коефіцієнт фінансового левериджу	0,445	0,775	0,911	1,170	0,914	1,903	0,567	0,510	0,652	0,885
коефіцієнт автономії	0,692	0,563	0,523	0,461	0,523	0,344	0,638	0,662	0,605	0,531
коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,308	0,437	0,477	0,539	0,477	0,656	0,362	0,338	0,395	0,469
коефіцієнт фінансової залежності	1,445	1,775	1,911	2,170	1,914	2,903	1,567	1,510	1,652	1,885
коефіцієнт довгострокової заборгованості	0	0	0	0	0	0,385	0,331	0,262	0,278	0,155
коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,445	0,775	0,911	1,170	0,914	1,478	0,215	0,228	0,374	0,73
коефіцієнт загальної заборгованості	0,445	0,775	0,911	1,170	0,914	1,862	0,546	0,490	0,652	0,885
коефіцієнт забезпеченості власними коштами	0,125	0,048	-0,040	-0,223	-0,043	-5,373	-0,987	-1,111	-1,450	-1,729
коефіцієнт самофінансування	1,068	1,041	0,966	0,824	0,963	0,384	0,780	0,788	0,722	0,641
співвідношення необоротних активів та власного капіталу	0,937	0,961	1,035	1,213	1,038	2,604	1,281	1,269	1,386	1,561
коефіцієнт довгострокового залучення коштів	0	0	0	0	0	0,278	0,249	0,208	0,217	0,134
коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	1	1	1	1	1	0,722	0,751	0,792	0,783	0,866
абсолютний приріст власного капіталу, тис.грн	-8631	1842	506	-13206	12777	31461	545409	162229	-111210	-127346
темп приросту власного капіталу	0,049	0,011	0,003	-0,08	0,082	0,095	1,51	0,179	-0,104	-0,133

Тенденція зростання коефіцієнту короткострокової заборгованості як для ВАТ «Кіровоградгаз», так і для ПАТ «Кіровоградобленерго» свідчить про зростання обсягів короткострокового характеру. При цьому достатньо високі значення даного показника для ВАТ «Кіровоградгаз» свідчать про ризикованість сформованої структури фінансових ресурсів. Коефіцієнт загальної заборгованості, що враховує зобов'язання довгострокового та короткострокового характеру, має високі значення для обох підприємств, що

свідчить про використання запозичених коштів для фінансування активів підприємства.

Про це також свідчать й розрахункові значення коефіцієнту забезпеченості власними коштами, співвідношення необоротних активів та власного капіталу та коефіцієнту самофінансування. Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел для ВАТ «Кіровоградгаз» протягом 2018-2022 рр. дорівнював 1, що, як вже було раніше зазначено, зумовлено відсутністю зобов'язань довгострокового характеру. Зростання даного показника для ПАТ «Кіровоградобленерго» з 0,722 до 0,866 свідчить про посилення можливості маневрувати його власними засобами.

Як видно з даних табл. 2.12, негативні зміни абсолютного та відносного показників приросту власного капіталу (його зменшення для ВАТ «Кіровоградгаз» у 2018 та 2019 роках, для ПАТ «Кіровоградобленерго»—протягом 2019-2022 рр.) зумовили зменшення коефіцієнтів фінансової автономії, співвідношення власних і залучених коштів, забезпеченості власними коштами та коефіцієнту фінансування.

Узагальнюючи результати аналізу діяльності підприємств житлово-комунального господарства Кіровоградської області з використанням показників стану основних засобів, фінансової стійкості, ліквідності й платоспроможності, рентабельності можна відмітити наступне: майже для всіх підприємств характерним є високий ступінь зношеності основних фондів та відсутність необхідних фінансових ресурсів для їх модернізації й оновлення, нестійкий фінансовий стан, низький рівень ліквідності та платоспроможності, збитковість діяльності.

Для оцінки поточного стану фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ Кіровоградської області за його складовими на основі узагальнення наукових доробків вітчизняних та зарубіжних науковців сформовано перелік відносних та абсолютних показників.

Висновки до розділу 2

На основі аналізу показників фінансових результатів, рівня оплати житлово-комунальних послуг, обсягів кредиторської заборгованості визначено макроекономічні тенденції розвитку ЖКГ за 2018-2022 рр., серед яких: великі збитки підприємств ЖКГ (у порівнянні з 2018 роком станом на 01.09.2022 р. збитки зросли на 29,64% або 932,4 млн. грн.); зниження рівня оплати населення за ЖКП з 96,6% до 92,2%; зростання обсягів кредиторської заборгованості (у порівнянні з 2018 роком станом на 01.09.2022 р. збільшилась на 32,71% або 5312,6 млн. грн.) та погіршення стану функціонування підприємств теплоенергетики (у 2022 році збитки підприємств становили 60,87% від загального обсягу збитків галузі та 70,38% у структурі кредиторської заборгованості) та водоканалізаційного господарства (у 2022 році збитки підприємств становили 34,06 % від загального обсягу збитків галузі та 17,16% у структурі кредиторської заборгованості).

Аналіз показників функціонування житлово-комунального господарства за 2018-2022 рр. дозволив виявити такі загальні тенденції: збільшення витрат на будівництво житлових будівель (на 64,22% або 4415,9 млн. грн. у порівнянні з 2018 роком); зростання частки витрат на будівництво житла у загальному обсязі виконаних будівельних робіт з 16,02% до 22,09%; зростання частки оплати житла, комунальних продуктів та послугу структури сукупних витрат домогосподарств на 0,5 % (з 7,6% до 8,1%); зменшення частки пільг і субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива у структурі їх сукупних ресурсів (в середньому за місяць) з 0,6% до 0,4%. У 2020 році виявлено незадовільний рівень показників забезпеченості житлового фонду водопроводом – 60,3%, каналізацією – 57,2%, центральним опаленням – 68,2%, гарячим водопостачанням – 46,8% та низькі темпи їх приросту у порівнянні з 2018 роком – на 0,7%, -0,3%, 6,1% та 3,7% відповідно.

Узагальнюючи результати аналізу діяльності підприємств житлово-комунального господарства Кіровоградської області з використанням показників стану основних засобів, фінансової стійкості, ліквідності й платоспроможності, рентабельності можна відмітити наступне: майже для всіх підприємств характерним є високий ступінь зношеності основних фондів та відсутність необхідних фінансових ресурсів для їх модернізації й оновлення, нестійкий фінансовий стан, низький рівень ліквідності та платоспроможності, збитковість діяльності.

Для оцінки поточного стану фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ Кіровоградської області за його складовими на основі узагальнення наукових доробків вітчизняних та зарубіжних науковців сформовано перелік відносних та абсолютних показників. Аналіз показників формування фінансових ресурсів підприємств галузі протягом 2018-2022 рр. дозволив зробити висновок про недостатнє забезпечення їх діяльності власними коштами та незадовільний рівень самофінансування необоротних активів, зростання низькими темпами власного капіталу, високу залежність окремих підприємств від короткострокового позикового капіталу, що негативно впливає на їх фінансову стійкість. Аналіз показників ефективності управління грошовими потоками також виявив такі проблеми: погіршення результатів операційної та інвестиційної діяльності підприємств галузі; недостатність чистого грошового потоку та зниження абсолютного приросту його обсягу; низький рівень ефективності використання грошових коштів.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖКГ

3.1. Інтегральне оцінювання фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

Оскільки необхідною умовою існування та подальшого розвитку підприємств ЖКГ є забезпечення їх достатнім обсягом фінансових ресурсів, то метою підрозділу є здійснення інтегрального оцінювання фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: обрати метод обчислення інтегральних показників раціональності формування фінансових ресурсів підприємства та ефективності управління грошовими потоками та розрахувати їх; визначити приналежність цих інтегральних показників відповідним рівням оцінки складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ.

Огляд літературних джерел дозволяє зробити висновки щодо наявності теоретичних положень та практичного досвіду щодо оцінювання фінансового забезпечення на підприємствах різноманітних сфер економіки. Так, у роботі оцінку фінансового забезпечення діяльності підприємств здійснено за допомогою фінансового аналізу, в основі якого лежить аналіз фінансової звітності з використанням взаємозалежних показників. У багатьох вчених розраховано інтегральні показники фінансового забезпечення у розрізі стратегічного й тактичного розвитку підприємства.

Інтегральне оцінювання фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ варто здійснити у розрізі двох складових: аналіз формування фінансових ресурсів та аналіз грошових потоків підприємства.

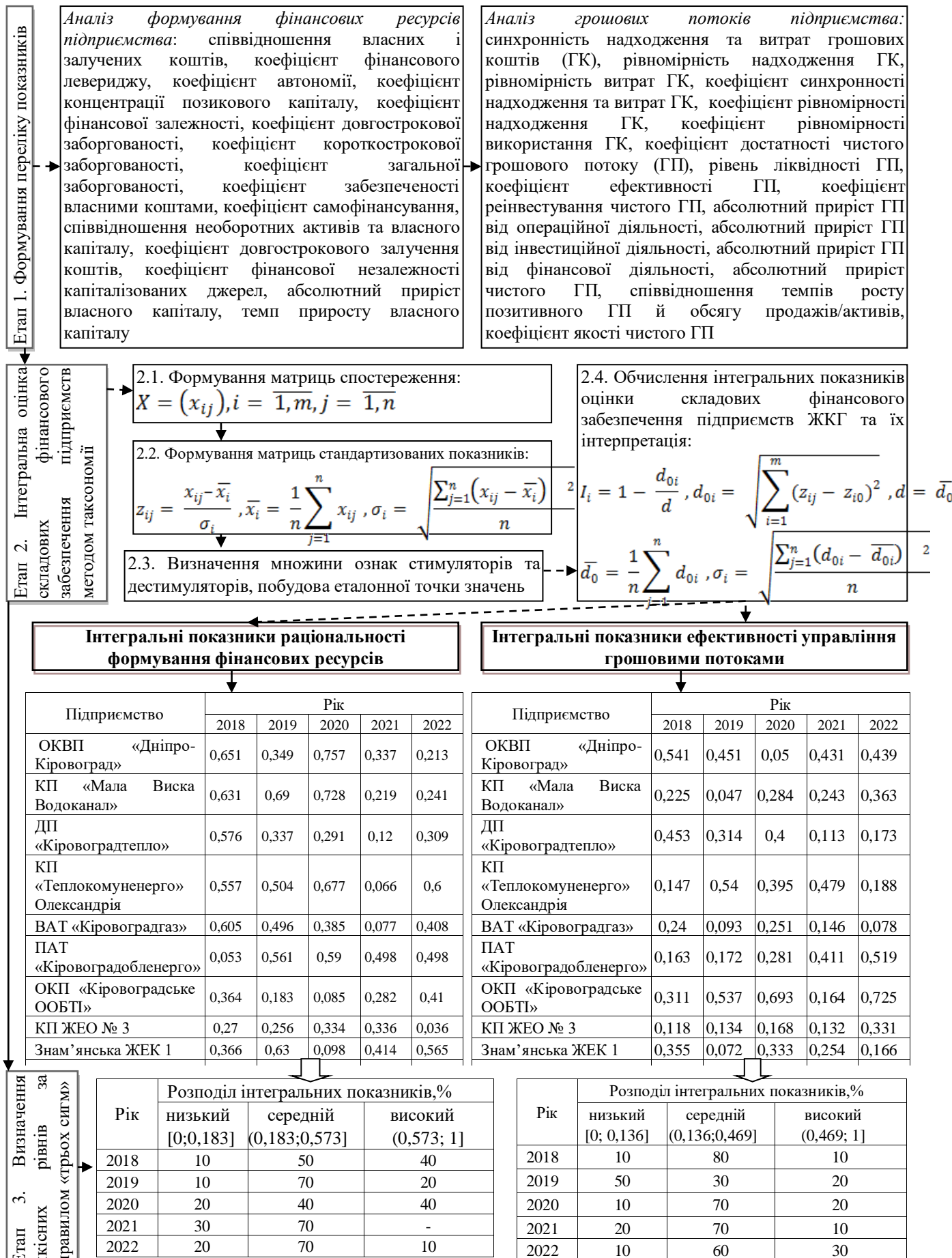

Рис. 3.1. Етапи інтегрального оцінювання фінансового забезпечення

Доцільність виокремлення саме цих складових підтверджується тим, що саме управління грошовими потоками та фінансовими ресурсами є системоутворюючим чинником функціонування та розвитку підприємства.

Так, оцінка першої складової дозволить визначити достатність власних, залучених та запозичених коштів, необхідних для забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. В свою чергу, аналіз грошових потоків підприємств надасть можливість отримати інформацію для оцінки ефективності фінансових рішень та дозволить забезпечити фінансову рівновагу та ритмічність діяльності підприємства, прискорити обіг капіталу, знизити ризик неплатоспроможності й отримати прибуток.

З метою оцінки зазначених складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ розраховано 32 показники на підставі фінансової звітності десяти підприємств ЖКГ Кіровоградської області за п'ять років (2018-2022), склад яких обґрунтовано у п. 2.3. Проте використання такої кількості показників призведе до ускладнення процесу обґрунтування висновків щодо стану фінансових ресурсів і грошових потоків підприємств ЖКГ, оскільки деякі з показників можуть задовольняти рекомендованим або нормативним значенням, а деякі – виходити поза їх межі.

Отже, постає питання необхідності зведення множини означених коефіцієнтів до двох узагальнених показників у розрізі виділених складових фінансового забезпечення, що складає зміст другого етапу інтегрального оцінювання фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ.

В науковій літературі представлено велику кількість методів розрахунку інтегрального показника, а саме: метод сум; метод геометричної середньої, метод коефіцієнтів, метод суми балів, метод відстаней, метод таксономії та метод ентропії.

Так, інтегральний показник, розрахований методом сум, визначається як сума фактичних значень або сума числових значень відносної зміни між

фактичними і базовими значеннями показників. Незважаючи на простоту розрахунків та можливість застосування до великої кількості показників, обмеженість у використанні цього методу зумовлена однонаправленістю досліджуваних показників, тобто збільшення показника свідчить про покращення і навпаки.

Методи геометричної середньої та коефіцієнтів передбачають простоту розрахунків, проте суттєвим недоліком є можливість врахування малої кількості досліджуваних показників. При цьому значення інтегрального показника в більшості випадків має близьке значення до одиниці, що не дає можливості всебічно оцінити стан досліджуваного явища.

Такий метод розрахунку інтегрального показника як метод суми балів передбачає попереднє ранжування показників та побудову допоміжної матриці. Перевагою цього методу є можливість його застосування як для односпрямованих показників, так і для різноспрямованих. Однак застосування методу експертних оцінок при ранжуванні показників надає ознаки суб'єктивності отриманим результатам.

Найбільш формалізованим методом є метод відстаней, який передбачає можливість врахування близькості показників до показнику-еталону та дозволяє об'єктивно врахувати значущість кожного показника.

Методи таксономії та ентропії мають складну процедуру обчислення. При цьому перевагами застосування методу таксономії є: можливість об'єктивно врахувати значущість кожного показника при розрахунку узагальнюючого показника; можливість уникнення неявної значущості показників, що виникає за рахунок різної варіації. Особливістю даного методу є необхідність попередньої стандартизації всіх показників.

Метод ентропії також використовується для розрахунку інтегрального показника та дозволяє об'єктивно врахувати значущість кожного показника, врахувати вплив кожного елемента на нестабільність системи. Однак розрахунок величини ентропії для кожного показника значно ускладнює можливість застосування цього методу на практиці.

Враховуючи аналіз переваг та недоліків кожного з розглянутих методів, для отримання інтегральних показників оцінки фінансових ресурсів та грошових потоків застосовано метод таксономії.

Також, доцільність вибору цього методу підтверджується думкою автора, який зазначає, що метод побудови таксономічного показника розвитку об'єкта має суттєві переваги щодо можливості виконання різних видів оцінок в економіці:

повна редукція багатовимірного простору ознак об'єкта;

визначення порівняльної оцінки функціонування та розвитку організації у динаміці та відносно обраної стратегії;

розробка методик комплексного аналізу та управління функціонуванням і розвитком організації.

У теорії вимірів доводиться, що для будь-якої емпіричної системи завжди можна побудувати шкалу, і що відповідні шкальні значення будуть визначені з точністю до довільного монотонно зростаючого перетворення.

Шкалірування є методом моделювання явищ за допомогою числових систем і представляє собою процес побудови шкали показника за визначеними правилами.

Проводиться шкалірування в декілька етапів: 1) створення емпіричної системи проявів досліджуваних систем та фіксація типів відносин між ними; 2) аналіз даних, в залежності від результатів якого будується числова система, що є основою одного з типів шкал.

Емпіричною системою проявів досліджуваних систем є інтегральні показники оцінки раціональності формування фінансових ресурсів та ефективності управління грошовими потоками підприємства.

Наступний крок – вибір типу шкали. Всі шкали вимірювання поділяють на дві групи: метричні та неметричні шкали. Групу неметричних шкал представляють номінативні та порядкові.

Воснову номінативної шкали покладено процедуру, яка зазвичай не асоціюється з вимірюванням, а допускає лише можливі взаємно однозначні

перетворення. Користуючись заздалегідь визначеними правилами, об'єкти дослідження групуються за різними класами таким чином, щоб ті, які належать до одного класу, ідентифікувалися за єдиною вимірюваною властивістю. Найпростішим прикладом шкали найменувань є дихотомічна шкала. Така шкала найменувань дозволяє підрахувати частоту прояву ознак, а потім їх обробляти математичними методами.

Порядкова (рангова або ординальна) шкала допускає монотонні перетворення та встановлює не лише відношення подібності елементів, а й відношення послідовності. Класифікація та вимірювання за порядковою шкалою здійснюється залежно від ступеня прояву властивості за принципом «більше – менше».

Оскільки інтегральні показники оцінки складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ є метричними величинами, то шкали для їх вимірювання мають бути метричними. До метричних шкал належать шкала інтервалів та шкала відношення. Так, шкала відношень має природний початок відліку – нуль, але відсутня природна одиниця вимірювання. Відповідно до цієї шкали, властивості об'єкта класифікуються залежно від ступеня прояву.

Інтервальна шкала – це шкала, у якій класифікація здійснюється за принципом «більше, ніж визначена кількість одиниць – менше, ніж визначена кількість одиниць». Особливістю вимірювання ознаки за шкалою інтервалів є те, що дослідник має можливість самостійно визначити точку відліку та обрати одиницю вимірювання. Також ця шкала дає змогу здійснити вимір значень показників у відповідних проміжках та визначити величину розходження між інтенсивностями показників. Тому для інтегральних показників оцінки складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ доцільно застосувати інтервальну шкалу.

Методики побудови інтервальних шкал ґрунтуються на аксіомі нормальності. Оцінювальні показники розподілені в економіці за нормальним законом Гауса, коли крайні інтенсивності показника

трапляються рідше, ніж інтенсивності, близькі до середньої величини. Проте, здебільшого показники розподілені не за нормальним законом.

Тому, перш за все, доцільно перевірити значення інтегральних показників оцінювання складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ на відповідність нормальності розподілу.

Якщо значення інтегральних показників розподілені за нормальним законом, то межі побудованої за правилом «трьох сигм» шкали коливатимуться в діапазоні наступних значень: $(\bar{X} - 3\sigma; \bar{X} + 3\sigma)$.

В протилежному випадку, необхідною умовою є застосування коефіцієнта коригування k (формула 3.1. і формула 3.2.), запропонованого у роботі. За точку відліку, при цьому, береться або середнє арифметичне, або мода варіаційного ряду, або його медіана.

У випадку правобічної асиметрії використовується коефіцієнт корегування, розрахований за формулою 3.1, а у випадку лівобічної – формула 3.2.

$$k = \frac{M - Mo}{M \cdot n}, \quad (3.1.)$$

де M – медіана розподілу;

Mo – мода розподілу;

n – кількість ділень шкали, розташованих праворуч і ліворуч від медіани.

$$k = \frac{Mo - M}{Mo \cdot n}. \quad (3.2.)$$

З урахуванням цього, діапазон значень шкали при правобічній асиметрії коливатиметься $(\bar{X} - 3\sigma k; \bar{X} + 3\sigma(k+1))$, у випадку лівобічної асиметрії – $(\bar{X} - 3\sigma(k+1); \bar{X} + 3\sigma k)$.

Для перевірки значень показників на відповідність нормальному закону

розподілу та суттєвості асиметрії (у випадку її наявності) були розраховані основні параметри розподілу інтегральних показників оцінювання складових фінансового забезпечення підприємств ЖКГ, а саме: середнє арифметичне, середнє квадратичне відхилення, мода, медіана, відносний показник асиметрії, коефіцієнт асиметрії (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1.

Кількісні характеристики оцінювання складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

Показник	Середнє арифметичне	Медіана	Мода	Середнє квадрат. відхилення	Відносн. п-к асиметрії	К-т асиметрії
Інтегральний показник оцінки раціональності формування фінансових ресурсів	0,378	0,345	0,304	0,195	6,429	0,38
Інтегральний показник оцінки ефективності управління грошовими потоками	0,303	0,276	0,241	0,167	0,543	0,372

Як видно з результатів розрахунків, представлених в табл. 3.1., показники оцінювання складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ розподілені не симетрично, оскільки у випадку симетричного розподілу значення моди, медіани та середнього мають співпадати.

Відносний показник асиметрії дозволяє оцінити бік асиметричності. Якщо відносний показник асиметрії додатний, то асиметрія є правобічною, якщо від'ємний – то лівобічною. У випадку, коли розподіл є симетричним, відносний показник асиметрії дорівнює нулю.

Характер асиметрії також добре простежується при побудові графіку розподілу частот показників оцінювання стану фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ, із прямою нормального розподілу (рис. 3.2.).

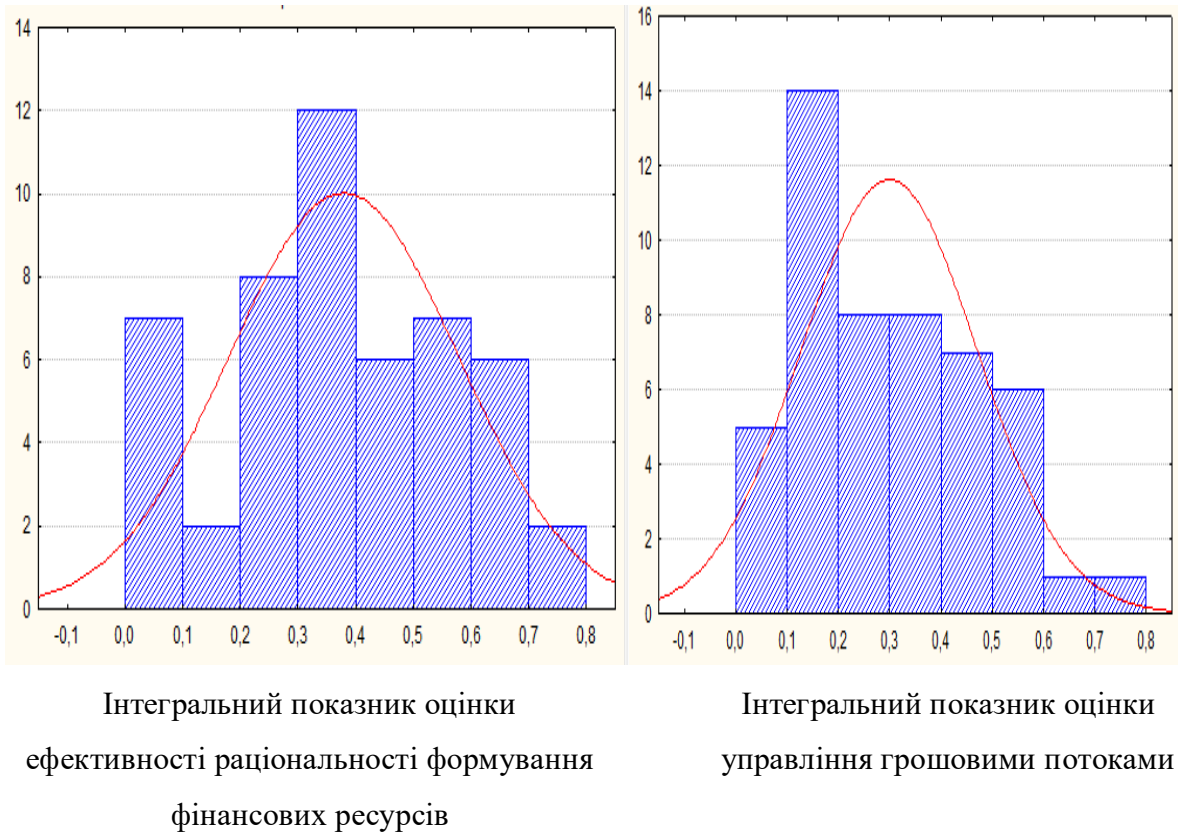

Рис. 3.2. Гістограми розподілу інтегральних показників оцінювання складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

За даними табл. 2.1. та рис. 3.2. видно, що інтегральний показник оцінки раціональності формування фінансових ресурсів та інтегральний показник оцінки ефективності управління грошовими потоками розподілені із правобічною асиметрією, суттєвість якої визначено за допомогою розрахованого коефіцієнту асиметрії (останній стовпчик табл. 3.1.).

Якщо його значення перевищує за модулем 0,5, то таку асиметрію слід вважати значною, а якщо ні, то асиметрією розподілу можна знехтувати.

Виходячи з даних табл. 3.1. видно, що зазначені інтегральні показники оцінювання складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ мають незначну асиметрію розподілу (коефіцієнт асиметрії показників за модулем менше ніж 0,5 та складає відповідно 0,38 та 0,372), тому при шкалюванні її можна не враховувати.

Оскільки авторами визначено, що розподіл інтегральних показників оцінювання складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ близький до нормального, то точкою відліку обрано середнє арифметичне значення інтегрального показника за кожною складовою.

В результаті проведення процедури шкалювання на основі правила «трьох сигм», інтервали значень шкали інтегральних показників оцінювання складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ розраховано наступним чином: низький рівень матиме діапазон $[0; \bar{X} - \sigma]$; середній рівень – $(\bar{X} - \sigma; \bar{X} + \sigma]$ та високий рівень – $(\bar{X} + \sigma; 1]$. Це стає підґрунтям для визначення шкал та рівнів інтегральних показників оцінювання складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Шкали та рівні інтегральних показників оцінювання складових фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

Показники	Рівні інтегральних показників		
	низький	Середній	високий
Інтегральний показник оцінки раціональності формування фінансових ресурсів	[0; 0,183]	(0,183; 0,573]	(0,573; 1]
Інтегральний показник оцінки ефективності управління грошовими потоками	[0; 0,136]	(0,136; 0,469]	(0,469; 1]

Розроблені шкали та рівні інтегральних показників (табл. 3.2.) дозволяють зробити більш ґрунтовні висновки щодо стану фінансового забезпечення діяльності досліджуваних підприємств ЖКГ Кіровоградської області за 2018-2022 рр.

Досліджуючи розподіл інтегральних показників оцінки раціональності формування фінансових ресурсів можна стверджувати, що переважна більшість інтегральних показників сконцентрована в межах середнього рівня. При цьому значення коливаються від мінімальних 40% у 2018 році до максимальних 70% у 2019 та 2020-2022 рр. Низькому рівню відповідають від

10% (2018-2019 рр.) до 30% у 2020 році, а високому – від 10% у 2021 р. до 40% у 2022 р. Таким чином, розподіл інтегральних показників за визначеними рівнями підтверджує існування певних проблем, пов'язаних з формуванням достатнього обсягу фінансових ресурсів, необхідного для забезпечення фінансової стійкості та отримання прибутку підприємствами ЖКГ.

Аналіз інтегральних показників оцінки ефективності управління грошовими потоками також характеризується переважно середнім рівнем розподілу (частка коливається від 30% у 2019 році до 80% у 2018 році). Низькому рівню розподілу відповідають такі значення, як 10% у 2018, 2020 та 2021 рр., максимального значення вони набувають у 2019 році – 50%. Високому рівню характерний наступний розподіл: 10% у 2018 та 2020 рр., 20% – у 2019-2020 рр. та 30% – у 2022 р. Отримані результати також підтверджують недостатню ефективність управління грошовими потоками підприємств ЖКГ.

Таким чином, інтегральне оцінювання фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ ґрунтується на комплексній оцінці двох складових – раціональності формування фінансових ресурсів та ефективності управління грошовими потоками підприємства. При цьому, застосування методу шкалювання за правилом «трьох сигм» дозволило визначити, що інтегральні показники оцінки раціональності формування фінансових ресурсів та ефективності управління грошовими потоками підприємств розподілені за трьома якісними рівнями: високим, середнім та низьким. Отримані шкали дозволять розробити матрицю визначення типу стратегії, яка і стане підґрунтям для розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ.

3.2. Вибір стратегії формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

Фінансове забезпечення діяльності підприємств ЖКГ слід формувати на стратегічному й тактичному рівнях, виходячи з чого необхідно обрати стратегію формування фінансового забезпечення, спрямовану на ефективне формування і розподіл фінансових ресурсів, а також активне генерування грошових потоків. Вибір типу стратегії має здійснюватися з урахуванням інтегрального оцінювання стану фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ, проведеного у п. 3.1.

Для досягнення мети підрозділу поставлено наступні завдання:

побудувати матрицю вибору стратегії формування фінансового забезпечення;

встановити раціональне співвідношення власних, залучених та запозичених коштів для кожного типу стратегії формування фінансового забезпечення;

обґрунтувати перелік факторів, які впливають на грошові потоки підприємств;

визначити чутливість грошових потоків підприємств через розрахунок показника еластичності.

Розраховані інтегральні показники та їх визначені якісні рівні є основою для формування матриці вибору стратегії формування фінансового забезпечення підприємств ЖКГ (рис. 3.3.).

Перевагою матричного методу є можливість врахувати у процесі вибору видів стратегії вплив не однієї, а декількох (щонайменше двох) груп факторів. Крім того, для вибору конкретних видів стратегії можуть обиратись саме такі групи факторів, які найбільше з ними пов'язані, тобто забезпечуватиметься індивідуальний підхід до побудови матриці вибору будь-якої стратегії підприємства.

Як зазначає Є. Смирнов, «матричний метод реалізує вибір найкращого рішення з набору альтернатив». Отже, матричному методу в системі сучасної

методології забезпечення вибору виду будь-якої (в тому числі й фінансової) стратегії підприємства належить пріоритетна роль.

		Рівень ефективності управління грошовими потоками підприємства		
		Низький [0; 0,136]	середній (0,136; 0,469]	Високий (0,469; 1]
Рівень раціональності формування фінансових ресурсів	низький [0; 0,183]	1	2 КП ЖЕО № 3	4 ЖЕК 7
	Середній (0,183;0,573]	3 ВАТ «Кіровоградгаз»	5 ОКВП «Дніпро-Кіровоград», КП «Мала Виска водоканал», ДП «Кіровоградтепло», Знам'янська ЖЕК 1	7 ПАТ «Кіровоградобленерго», ОКП «Кіровоградське ООБТІ»
	високий (0,573; 1]	6	8 КП «Теплокомуненерго» Олександрія	9

Рис. 3.3. Матриця вибору типу стратегії формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

Квадранти 1–3 матриці характеризують негативну ситуацію, коли значення обох показників є низькими або низькими та середніми відповідно. В цій зоні розташовані ВАТ «Кіровоградгаз» та КП ЖЕО № 3. Це свідчить про низький рівень забезпеченості підприємств фінансовими ресурсами для здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності та підтверджує необхідність формування та реалізації стратегії, що передбачає досягнення раціональності структури фінансових ресурсів й удосконалення управління грошовими потоками через врахування чутливості до факторів, що впливають на зміну їх обсягів. Для підприємств, що попали у цю зону, пропонується використовувати стратегію стабілізації, яка орієнтована на покращення їх фінансового забезпечення з подальшим прискоренням зростання основних показників, що характеризують зміну фінансового стану.

Квадранти 7–9 характеризують достатньо високий рівень фінансового забезпечення підприємств, оскільки інтегральні показники оцінки ефективності управління їх грошовими потоками та раціональності

формування фінансових ресурсів мають високі та середні значення. Для підприємств ПАТ «Кіровоградобленерго», ОКП «Кіровоградське ООБТІ», КП «Теплокомуненерго» Олександрія, що попали у цю зону, пропонується використовувати стратегію підтримки досягнутого рівня фінансового забезпечення. Зазначені підприємства опинилися у квадрантах 7 та 8, для яких характерним є середній рівень раціональності формування фінансових ресурсів й високий рівень ефективності управління грошовими потоками (квадрант 7) та високий рівень раціональності формування фінансових ресурсів й середній рівень ефективності управління фінансовими потоками (квадрант 8). При розробці стратегії цим підприємствам рекомендовано в більшій мірі акцентувати увагу та посилювати саме ту складову фінансового забезпечення, яка має нижчий рівень інтегрального показника.

Для підприємств ЖЕК 7, ОКВП «Дніпро-Кіровоград», КП «Мала Виска Водоканал», ДП «Кіровоградтепло», Знам'янська ЖЕК 1, що потрапили до квадрантів 4–6 (середня область матриці), пропонується використовувати стратегію гнучкого реагування, що обумовлено тим, що вони за певних умов можуть перейти або до правих верхніх квадрантів, або до нижніх лівих квадрантів. Стратегія гнучкого реагування спрямована на недопущення погіршення якісного рівня фінансового забезпечення та міграції підприємства у зону правих верхніх квадрантів сформованої матриці.

Оскільки оцінка фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ враховує аналіз формування фінансових ресурсів та грошових потоків підприємств, то розробку стратегічних цілей та заходів автором запропоновано розпочати з визначення пріоритетності джерел формування фінансових ресурсів підприємств ЖКГ для кожного типу стратегії формування фінансового забезпечення методом детальної структуризації основних і додаткових пріоритетів (рис. 3.4.).

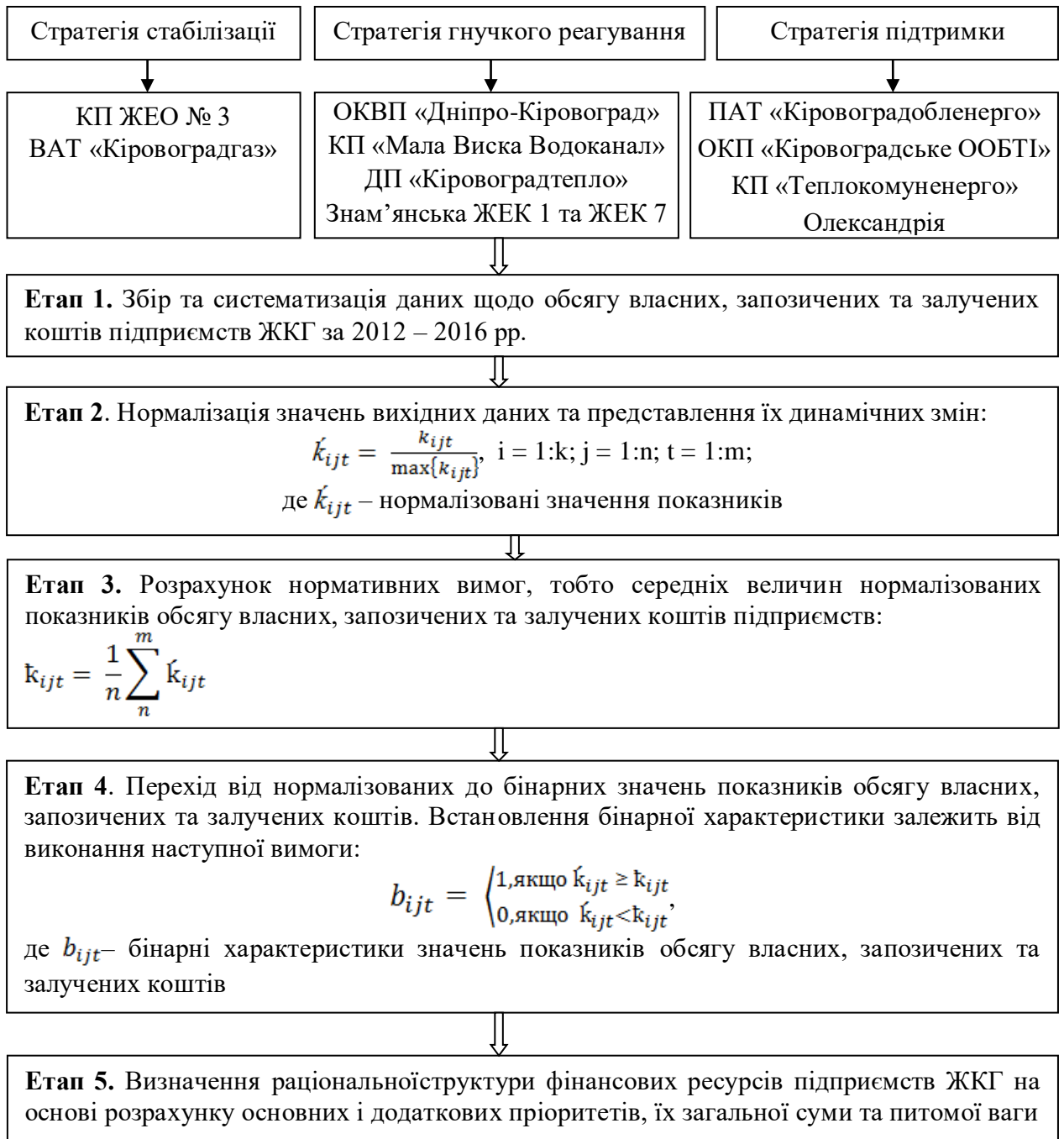

Рис. 3.4. Етапи визначення раціональної структури фінансових ресурсів

Вибір зазначеного методу обумовлений універсальністю його застосування, оскільки дозволяє визначити структуру будь-якого економічного явища. Але при цьому дозволяє врахувати особливості функціонування кожного з досліджуваних підприємств ЖКГ.

Апробацію запропонованої послідовності визначення раціональної структури фінансових ресурсів здійснено на прикладі підприємств ЖКГ

Кіровоградської області за п'ять років (2018-2022 рр.). В табл. 3.3. представлено вихідні дані щодо обсягу власних, залучених та запозичених коштів досліджуваних підприємств.

Таблиця 3.3.

Вихідні дані щодо обсягу власних, залучених та запозичених коштів підприємств ЖКГ

Тип стратегії	Назва підприємства	Рік				
		2018	2019	2020	2021	2022
Стратегія стабілізації		Власні кошти				
	КП ЖЕО № 3	261682	279383	311658	303028	-1174
	ВАТ «Кіровоградгаз»	165798	167640	168146	154940	155304
		Запозичені кошти				
	КП ЖЕО № 3	0	0	0	0	0
	ВАТ «Кіровоградгаз»	0	0	15000	15000	15000
		Залучені кошти				
	КП ЖЕО № 3	2222	2466	2801	2740	2719
	ВАТ «Кіровоградгаз»	11965	40207	52317	87363	68799
Стратегія гнучкого реагування		Власні кошти				
	ОКВП «Дніпр-Кіровоград»	18390	7646	30717	13874	12120
	КП «Мала Виска Водоканал»	1703	1924	2586	2288	2310
	ДП «Кіровоградтепло»	-2908	-17212	5298	-29642	-22515
	Знам'янська ЖЕК 1	57006	115602	123258	111740	99651
	ЖЕК 7	152814	187744	178850	170566	-555
		Запозичені кошти				
	ОКВП «Дніпр-Кіровоград»	1000	1000	5171	1785	3219
	КП «Мала Виска Водоканал»	0	0	0	0	0
	ДП «Кіровоградтепло»	2905	1972	1923	1513	1706
	Знам'янська ЖЕК 1	104	215	185	0	0
	ЖЕК 7	51	0	0	0	0
		Залучені кошти				
	ОКВП «Дніпр-Кіровоград»	69168	78977	113403	137759	125531
	КП «Мала Виска Водоканал»	62	81	89	141	212
ДП «Кіровоградтепло»	84010	97255	85579	122756	128871	
Знам'янська ЖЕК 1	399	730	1117	996	719	
ЖЕК 7	944	1233	1402	1247	1109	

Продовження табл. 3.4.

Тип стратегії	Назва підприємства	2018	2019	2020	2021	2022
Стратегія підтримки		Власні кошти				
	ПАТ «Кіровоградобленерго»	361271	906680	106890 9	957699	850353
	ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	373	421	443	465	497
	КП «Теплокомуненерго» Олександрія	8217	6729	14528	142	12059
		Запозичені кошти				
	ПАТ «Кіровоградобленерго»	128597	129016	141110	129016	244848
	ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	0	0	0	0	0
	КП «Теплокомуненерго» Олександрія	0	2000	1300	2460	4119
		Залучені кошти				
	ПАТ «Кіровоградобленерго»	119995	185042	226382	358428	352028
	ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	1596	2474	2615	1096	976
	КП «Теплокомуненерго» Олександрія	23497	29871	29851	63628	31792

Розраховані у такий спосіб бінарні показники характеризують кількість пріоритетів від виконання нормативно встановлених вимог, тобто набуття одиничного чи нульового значення залежить від виконання умови прийняття нормалізованими значеннями показників рівня не менше за їх середнє значення.

Результатом другого етапу є отримання нормалізованих показників щодо обсягу власних, запозичених та залучених коштів (табл. 3.4.).

Наступний етап передбачає розрахунок середніх величин нормалізованих значень показників складових фінансових ресурсів. Саме результати другого та третього етапів стануть інформаційною базою реалізації четвертого етапу, який передбачає перехід від нормалізованих значень до бінарних показників.

Таблиця 3.4.

Нормалізовані значення показників складових фінансових ресурсів
підприємств ЖКГ

Тип стратегії	Назва підприємства	Рік				
		2018	2019	2020	2021	2022
Стратегія стабілізації		Власні кошти				
	КП ЖЕО № 3	0,840	0,896	1,000	0,972	-0,004
	ВАТ «Кіровоградгаз»	0,986	0,997	1,000	0,921	0,924
		Запозичені кошти				
	КП ЖЕО № 3	0	0	0	0	0
	ВАТ «Кіровоградгаз»	0,00	0,00	1,00	1,00	1,00
		Залучені кошти				
КП ЖЕО № 3	0,793	0,880	1,000	0,978	0,971	
ВАТ «Кіровоградгаз»	0,137	0,460	0,599	1,000	0,788	
Стратегія гнучкого реагування		Власні кошти				
	ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	0,60	0,25	1,00	0,45	0,39
	КП «Мала Виска Водоканал»	0,66	0,74	1,00	0,88	0,89
	ДП «Кіровоградтепло»	-0,55	-3,25	1,00	-5,59	-4,25
	Знам'янська ЖЕК 1	0,46	0,94	1,00	0,91	0,81
	ЖЕК 7	0,81	1,00	0,95	0,91	0,00
		Запозичені кошти				
	ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	0,19	0,19	1,00	0,35	0,62
	КП «Мала Виска Водоканал»	0	0	0	0	0
	ДП «Кіровоградтепло»	1,00	0,68	0,66	0,52	0,59
	Знам'янська ЖЕК 1	0,48	1,00	0,86	0,00	0,00
	ЖЕК 7	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Залучені кошти				
	ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	0,50	0,57	0,82	1,00	0,91
КП «Мала Виска Водоканал»	0,29	0,38	0,42	0,67	1,00	
ДП «Кіровоградтепло»	0,65	0,75	0,66	0,95	1,00	
Знам'янська ЖЕК 1	0,36	0,65	1,00	0,89	0,64	
ЖЕК 7	0,67	0,88	1,00	0,89	0,79	
Стратегія підтримки		Власні кошти				
	ПАТ «Кіровоградобленерго»	0,34	0,85	1,00	0,90	0,80
	ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	0,75	0,85	0,89	0,94	1,00
	КП «Теплокомуненерго» Олександрія	0,57	0,46	1,00	0,01	0,83
		Запозичені кошти				
	ПАТ «Кіровоградобленерго»	0,53	0,53	0,58	0,53	1,00
	ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
КП «Теплокомуненерго» Олександрія	0,00	0,49	0,32	0,60	1,00	

Продовження табл. 3.4.

Тип стратегії	Назва підприємства	Рік				
		2018	2019	2020	2021	2022
		Залучені кошти				
	ПАТ «Кіровоградобленерго»	0,33	0,52	0,63	1,00	0,98
	ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	0,61	0,95	1,00	0,42	0,37
	КП «Теплокомуненерго» Олександрія	0,37	0,47	0,47	1,00	0,50

Результати проведення попередніх розрахунків, що передбачає перехід від нормалізованих значень до бінарних показників представлені в табл. 3.5.

Таблиця 3.5.

Бінарні характеристики показників складових фінансових ресурсів підприємств ЖКГ

Тип стратегії	Назва підприємства	Рік				
		2018	2019	2020	2021	2022
Стратегія стабілізації		Власні кошти				
	КП ЖЕО № 3	0	0	1	1	0
	ВАТ «Кіровоградгаз»	1	1	1	0	1
		Запозичені кошти				
	КП ЖЕО № 3	1	1	0	0	0
	ВАТ «Кіровоградгаз»	1	1	1	1	1
		Залучені кошти				
	КП ЖЕО № 3	1	1	1	0	1
	ВАТ «Кіровоградгаз»	0	0	0	1	0
Стратегія підтримки		Власні кошти				
	ПАТ «Кіровоградобленерго»	0	1	1	1	0
	ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	1	1	0	1	1
	КП «Теплокомуненерго» Олександрія	1	0	1	0	0
		Запозичені кошти				
	ПАТ «Кіровоградобленерго»	1	1	1	1	1
	ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	0	0	0	0	0
	КП «Теплокомуненерго» Олександрія	0	1	1	1	1
		Залучені кошти				
	ПАТ «Кіровоградобленерго»	0	0	0	1	1
	ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	1	1	1	0	0
КП «Теплокомуненерго» Олександрія	0	0	0	1	0	

При цьому більш детального розгляду потребує останній етап. Необхідною умовою визначення раціональної структури фінансових ресурсів є визначення кількості основних пріоритетів, яке здійснюється за формулою:

$$OP_i = \sum_{t=1}^m (S_{ij}, \text{якщо } \sum_j^n b_{ijt} \geq 1), \quad (3.3.)$$

де OP_i – сума бінарних характеристик показників обсягу власних, запозичених та залучених коштів підприємств в розрізі основних пріоритетів;
 S_{ij} – бінарна характеристика, що приймає одиничне значення при виконанні зазначеної умови, та нульове значення у протилежному випадку.

Кількість додаткових пріоритетів пропонується здійснювати наступними чином:

$$DP_i = \left[\frac{1}{m} \sum_{t=1}^m (\beta_t \sum_{j=1}^n b_{ijt}, \text{якщо } \sum_j^n b_{ijt} \geq 2) \right], \quad (3.4.)$$

де DP_i – сума бінарних характеристик показників обсягу власних, запозичених та залучених коштів підприємств в розрізі додаткових пріоритетів;

$[\ ]$ – ціла частина числа;

β_t – ваговий коефіцієнт впливу значення бінарного показника на суму характеристик у розрізі додаткових пріоритетів за відповідний проміжок часу.

Отже, на основі проведеної оцінки формул (3.3.) і (3.4.) проводимо розрахунок загальної кількості пріоритетів:

$$ZP_i = OP_i + DP_i = \sum_{t=1}^m (S_{ij}, \text{якщо } \sum_j^n b_{ijt} \geq 1) + \left[\frac{1}{m} \sum_{t=1}^m (\beta_t \sum_{j=1}^n b_{ijt}, \text{якщо } \sum_j^n b_{ijt} \geq 2) \right] \quad (3.5.)$$

де ZP_i – сума бінарних характеристик показників обсягу власних, запозичених та залучених коштів підприємств в розрізі загальної суми пріоритетів.

Отримана сума пріоритетів (формула 3.5.) може виступати узагальнюючою оцінкою обсягу фінансових ресурсів, проте не є достатньо інформативною величиною в межах визначення раціональної структури співвідношення власних, запозичених та залучених коштів. Тому доцільним є визначення питомої ваги кожної складової за наступною формулою:

$$PV_i = \frac{ZP_i}{\sum_{i=t}^k ZP_i} * 100\% = \frac{\sum_{t=1}^m (S_{ij}, \text{якщо } \sum_j^n b_{ijt} \geq 1) + \left[\frac{1}{m} \sum_{t=1}^m (\beta_t \sum_{j=1}^n b_{ijt}, \text{якщо } \sum_j^n b_{ijt} \geq 2) \right]}{\sum_{i=1}^k (\sum_{t=1}^m (S_{ij}, \text{якщо } \sum_j^n b_{ijt} \geq 1) + \left[\frac{1}{m} \sum_{t=1}^m (\beta_t \sum_{j=1}^n b_{ijt}, \text{якщо } \sum_j^n b_{ijt} \geq 2) \right])} \quad (3.6.)$$

де PV_i – питома вага відповідної складової фінансових ресурсів.

Практична реалізація етапів, які представлено на рис. 3.4., надала змогу визначити питому вагу власних, запозичених та залучених коштів для підприємств ЖКГ за кожною з представлених стратегій формування фінансового забезпечення (табл. 3.6).

Виходячи з отриманих даних (табл. 3.6.) видно, що раціональною для стратегії стабілізації є структура фінансових ресурсів, коли питома вага власних та запозичених ресурсів складають по 35,3%, а залучених – 29,4%. Стратегія гнучкого реагування повинна сприяти досягненню у підприємств ЖКГ наступної структури: 40,5% власних коштів, 26,2% та 33,3% відповідно запозичених та залучених коштів. І, в свою чергу, підприємства, які дотримуватимуться стратегії підтримки, повинні мати 36% власних, 40% запозичених та 24% залучених коштів у структурі фінансових ресурсів.

Таблиця 3.6.

Результати визначення раціональної структури фінансових ресурсів за кожним типом стратегії формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

Складові фінансових ресурсів підприємства	Сума бінарних характеристик у розрізі			Питома вага, %
	основних пріоритетів	додаткових пріоритетів	загальна сума пріоритетів	
	Стратегія стабілізації			
Власні кошти	5	1	6	35,3
Запозичені кошти	5	1	6	35,3
Залучені кошти	5	0	5	29,4
	Стратегія гнучкого реагування			
Власні кошти	5	12	17	40,5
Запозичені кошти	5	6	11	26,2
Залучені кошти	5	9	14	33,3
	Стратегія підтримки			
Власні кошти	5	4	9	36
Запозичені кошти	5	5	10	40
Залучені кошти	5	1	6	24

Таким чином, співвідношення інтегральних показників складових фінансового забезпечення, а саме – раціональності формування фінансових ресурсів підприємства й ефективності управління грошовими потоками дозволило утворити матрицю вибору стратегії формування фінансового забезпечення. Враховуючи запропоновані типи стратегій формування фінансового забезпечення, визначена пріоритетність джерел формування фінансових ресурсів через розрахунок основних та додаткових пріоритетів.

Застосування кореляційно-регресійного аналізу підтвердило, що на інтегральний показник ефективності управління грошовими потоками значний вплив мають такі фактори як система оподаткування підприємства та загальна проблема неплатежів. Ці фактори набули кількісного виразу через розрахунок рівня податкомісткості діяльності підприємств та оборотності дебіторської заборгованості. При цьому, розрахунок часткового коефіцієнта еластичності надав змогу визначити ступінь чутливості інтегрального показника ефективності управління грошовими потоками до зміни зазначених факторів.

3.3. Обґрунтування тактичних заходів щодо підвищення ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

Визначення раціональної структури фінансових ресурсів підприємств ЖКГ за кожним типом стратегії формування фінансового забезпечення, а також аналіз чутливості їх грошових потоків до впливу факторів (див. п. 3.2.) створили основу для розроблення тактичних заходів щодо підвищення ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання: визначити тип політики фінансування активів підприємств ЖКГ; запропонувати тактичні заходи щодо управління структурою фінансових ресурсів та грошовими потоками підприємств ЖКГ; визначити набір інструментів фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ, враховуючи особливості кожного типу стратегії.

Узагальнення наукової літератури дозволило зробити висновок, що політика фінансування активів розглядається в розрізі двох складових – оборотних та необоротних активів. Виходячи з аналізу робіт, найбільш використовуваною є класифікація політик фінансування оборотних активів за трьома напрямками – консервативна, помірна та агресивна. Разом з цим, головною метою політики фінансування тієї чи іншої складової є формування необхідного обсягу коштів (фінансових ресурсів) з метою придбання необхідних активів.

Оскільки в п. 3.2. визначено, що досліджувані підприємства ЖКГ Кіровоградської області повинні дотримуватись стратегій стабілізації, гнучкого реагування та підтримки, то наступним кроком є визначення типу політики фінансування активів цих підприємств.

Обґрунтування типу політики фінансування автором запропоновано здійснити через визначення співвідношення оборотних та необоротних

активів підприємств ЖКГ. Застосування методу детальної структуризації основних і додаткових пріоритетів, послідовність реалізації якого представлена на рис. 3.4., надасть змогу визначити раціональне співвідношення оборотних та необоротних активів в межах запропонованих стратегій. Результати розрахунків представлені в табл. 3.7. Видно, що досліджувані підприємства ЖКГ мають значний дисбаланс в структурі активів. Так, наприклад, КП ЖЕО № 3, ДП «Кіровоградтепло», ЖЕК 7 та КП «Теплокомуненерго» Олександрія мають значку частку оборотних активів в своїй структурі балансу. Зокрема, лєвова доля припадає на дебіторську заборгованість у цих підприємств, що в більшості випадків призводить до низької ліквідності.

Протилєжна ситуація спостєригається в таких підприємствах, як: ОКВП «Дніпро-Кіровоград», КП «Мала Виска Водоканал», Знам'янська ЖЕК 1 та ПАТ «Кіровоградобленерго». Структура активів цих підприємств характеризується значною часткою необоротних активів, яка вкладена в основні засоби, що також знижує їх ліквідність та платоспроможність.

Це підтверджує необхідність визначення раціональної структури активів, враховуючи особливості кожної з визначених стратегій. Так, для стратегій стабілізації та гнучкого реагування раціональною є структура активів зі співвідношенням 50:50, а для стратегії підтримки – 44,4 % необоротних та 55,6% оборотних активів.

Для підприємств з раціональною структурою 50:50 має бути характерною помірна політика фінансування активів, яка надасть змогу дотримуватись прийнятнього рівня ліквідності, платоспроможності і, як наслідок, фінансової стійкості. А для підприємств, які дотримуватимуться стратегії підтримки і рекомендованого співвідношення 44,4:55,6 (необоротні до оборотних), доцільною є агресивна політика фінансування активів. Не зважаючи на достатньо високий рівень раціональності формування фінансових ресурсів та ефективності управління грошовими потоками у цих

підприємств, слід все ж таки особливу увагу приділяти аналізу дебіторської заборгованості та вживати заходи щодо зменшення її обсягу.

Таблиця 3.7.

Результати визначення раціональної структури активів за кожним типом стратегії формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ

Назва підприємства	Структура активів у 2022 р., %		Раціональна структура активів, %		Тип політики	
	необоротні активи	оборотні активи	необоротні активи	оборотні активи		
Стратегія стабілізації						
КП ЖЕО № 3	4,1	95,9	50	50	помірний	
ВАТ «Кіровоградгаз»	53,6	46,4				
Стратегія гнучкого реагування						
ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	75,7	24,3	50	50		
КП «Мала Виска Водоканал»	95,6	4,4				
ДП «Кіровоградтепло»	32,3	67,7				
Знам'янська ЖЕК 1	97,7	2,3				
ЖЕК 7	7,8	92,2				
Стратегія підтримки						
ПАТ «Кіровоград-обленерго»	82,8	17,2	44,4	55,6		агресивний
ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	55,9	44,1				
КП «Теплокомуненерго» Олександрія	34,3	65,7				

З метою надання більш конкретних рекомендацій щодо досягнення раціональної структури фінансових ресурсів підприємств ЖКГ та підвищення ефективності управління їх грошовими потоками автором відібрано підприємство-представник в рамках кожної стратегії з використанням одного з методів багатовимірного аналізу – методу «центру ваги», який дає можливість обрати підприємства-репрезентанти, що несуть у собі інформаційне навантаження, притаманне всій групі підприємств.

Алгоритм методу «центру ваги» включає чотири етапи. На першому етапі формуються матриці вихідних даних за типами стратегій формування

фінансового забезпечення підприємств ЖКГ $Y_1, Y_2, \dots, Y_q$, де q – число напрямів. Для q -ого напрямку структура матриці може бути визначена таким чином: $Y_q = (y_{ij})$, $i = [1; m]$, $j = [1; n]$, де y_{ij} – значення j -ого показника для i -го періоду; m – число періодів; n – число досліджуваних характеристик (показників), що входять в q -й напрям. Враховуючи значення інтегральних показників раціональності формування фінансових ресурсів та наявність запропонованих типів стратегій формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ, сформовано три матриці.

Другий етап передбачає здійснення процедури стандартизації вихідних даних. Результатом цього кроку є набір матриць стандартизованих значень інтегральних показників за кожним типом стратегії формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ: $Z_1, Z_2, \dots, Z_q$.

Описані вище обчислювальні процедури є основою для розрахунку матриць відстаней $P_1, P_2, \dots, P_q$. Як міра відстані використана евклідова відстань, яка розраховується за формулою 3.7.:

$$P_e(z_i, z_j) = \sqrt{\sum_{l=1}^m (z_{il} - z_{jl})^2}, \quad (3.7.)$$

де $P(z_i, z_j)$ – відстань між i -им і j -им показником групи.

Спосіб вибору репрезентантів залежить від числа елементів, що входять в однорідну підмножину: у групах із одного елемента, показники, які їх утворюють, мають властивості, що сильно відрізняються від показників інших груп, тому вони відносяться до числа показників-репрезентантів; у групах, де число показників більше двох, розраховується сума відстаней кожного показника до інших показників групи. Доскладу показників-репрезентантів входить показник з найменшою сумою відстаней; у групах, де число показників дорівнює двом, визначається сума відстаней показників, що входять до групи, від показників-репрезентантів, які вибрані за наведеними вище правилами. До репрезентанта належить той показник, у якого сума

відстаней відвідокремлених показників і показників-репрезентантів, виокремлених з груп елементів з числом більше двох, є максимальним.

Приклад розрахунку евклідових відстаней між інтегральними показниками підприємств ЖКГ представлено в табл. 3.8.

Виходячи з табл. 3.8. видно, що найменша сума відстаней характерна для ОКВП «Дніпро-Кіровоград». Саме його і доцільно вважати підприємством-репрезентантом (стратегія гнучкого реагування).

Таблиця 3.8.

Матриця евклідових відстаней між інтегральними показниками
раціональності формування фінансових ресурсів
(на прикладі стратегії гнучкого реагування)

Назва підприємства	ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	КП «Мала Виска Водоканал»	ДП «Кіровоград-тепло»	Знам'янська ЖЕК 1	ЖЕК 7	Сума
ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	0	2,032606	2,559242	3,835495	2,765035	11,19238
КП «Мала Виска Водоканал»	2,032606	0	2,559452	3,690089	3,61789	11,90004
ДП «Кіровоград-тепло»	2,559242	2,559452	0	3,573919	2,924549	11,61716
Знам'янська ЖЕК 1	3,835495	3,690089	3,573919	0	3,518492	14,618
ЖЕК 7	2,765035	3,61789	2,924549	3,518492	0	12,82597

Результати розрахунків продемонстрували, що представником в рамках стратегії підтримки є ПАТ «Кіровоградобленерго» (табл. 3.9.).

Відмінність визначення підприємства-репрезентанта за стратегією стабілізації полягає в том, що вихідні дані налічують тільки значення інтегральних показників раціональності формування фінансових ресурсів двох підприємств ЖКГ – ВАТ «Кіровоградгаз» та КП ЖЕО № 3.

Таблиця 3.9.

Матриця евклідових відстаней між інтегральними показниками
раціональності формування фінансових ресурсів
(на прикладі стратегії підтримки)

Назва підприємства	ПАТ «Кіровоград-обленерго»	ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	КП «Теплокомун-енерго»	Сума
ПАТ «Кіровоград-обленерго»	0	3,047747	3,038298	6,086045
ОКП «Кіровоградське ООБТІ»	3,047747	0	3,388212	6,43596
КП «Теплокомуненерго»	3,038298	3,388212	0	6,42651

Тому, враховуючи вищенаведені правила, евклідові відстані розраховано для показників КП ЖЕО № 3 та показників інших підприємств-репрезентант (ОКВП «Дніпро-Кіровоград» та ПАТ «Кіровоградобленерго» (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Матриця евклідових відстаней між інтегральними показниками
раціональності формування фінансових ресурсів
(на прикладі КП ЖЕО № 3, стратегія стабілізації)

Назва підприємства	КП ЖЕО № 3	ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	ПАТ «Кіровоград-обленерго»	Сума
КП ЖЕО № 3	0	3,565304	2,540963	6,106267
ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	3,565304	0	3,291218	6,856522
ПАТ «Кіровоград-обленерго»	2,540963	3,291218	0	5,832181

В табл. 3.11. представлено результати розрахунків евклідових відстаней для показників-репрезентант стратегії гнучкого реагування і підтримки та показників ВАТ «Кіровоградгаз».

Таблиця 3.11.

Матриця евклідових відстаней між інтегральними показниками раціональності формування фінансових ресурсів (на прикладі ВАТ «Кіровоградгаз», стратегія стабілізації)

Назва підприємства	ВАТ «Кіровоградгаз»	ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	ПАТ «Кіровоград-обленерго»	Сума
ВАТ «Кіровоградгаз»	0	2,937603	3,021026	5,958629
ОКВП «Дніпро-Кіровоград»	2,937603	0	3,499127	6,43673
ПАТ «Кіровоград-обленерго»	3,021026	3,499127	0	6,520153

Таким чином визначено, що представником цієї вибірки є підприємство КП ЖЕО № 3 (стратегія стабілізації), оскільки значення евклідової відстані до підприємств-репрезентантів має максимальне значення (6,106267 перевищує значення ВАТ «Кіровоградгаз»).

Необхідною умовою обґрунтування низки тактичних заходів щодо підвищення ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ виступає попереднє обстеження світового досвіду щодо моделей функціонування підприємств ЖКГ. Оскільки при наявності чіткої моделі розвитку можна виявити основні чинники, макроекономічні взаємозв'язки та тенденції розвитку галузі, залежність від економічних циклів, процесів у регіонах, здійснювати прогнозування і регулювання державою розвитку ЖКГ.

Окрім використання фінансових інструментів, доречним є врахування досвіду Франції з впровадження ефективних організаційних змін у діяльності підприємств ЖКГ через стимулювання створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). Так, створення ОСББ має деякі переваги:

підвищується зацікавленість, відповідальність і, як наслідок, ефективність управління спільною власністю, поліпшується ЖК обслуговування;

створення в будинку юридичної особи сприяє вдосконаленню договірних відносин та розвитку конкуренції у галузі ЖКГ;

завдяки фінансовому контролю та прозорості використання коштів зростає кількість сумлінних платників;

обрання на конкурсній основі виконавців ЖКП покращить якості утримання будинку та скоротить загальні витрати;

фінансування першого після передачі на баланс ОСББ капітального ремонту будинку за кошти попереднього балансоутримувача;

можливість отримання кредиту на проведення ремонтів, встановлення лічильників, облаштування прибудинкової території;

після прийому будинку на свій баланс можливість здати в оренду допоміжні приміщення і скеровувати ці кошти на покращення технічного стану житла.

Незважаючи на значні переваги, функціонування ОСББ має також і певні недоліки, такі як:

на початку діяльності ОСББ витрати на утримання будинку можуть бути достатньо великими, окрім «індивідуальних» витрат, кожний власник повинен покрити витрати, пов'язані з «спільною власністю»;

проблеми з оформленням у спільну власність прибудинкову територію; будь-який ремонт будинку проводиться за рахунок мешканців будинку;

підвищення витрат на утримання будинку може привести до підвищення квартплати.

Таким чином, врахування досвіду зарубіжних країн створить сприятливі умови для розвитку ОСББ в Україні з метою підвищення ефективності фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ в майбутньому.

В дослідженні обґрунтовано тип політики фінансування активів через розрахунок співвідношення оборотних та необоротних активів. Так, помірна політика фінансування активів передбачає реалізацію заходів за стратегією стабілізації та гнучкого реагування, агресивна політика фінансування – за

стратегією підтримки. Тактичні заходи, які сприятимуть досягненню раціональної структури фінансових ресурсів в межах стратегій стабілізації та гнучкого реагування, передбачають збільшення обсягу власних та запозичених коштів. Так, власні кошти передбачено нарощувати через збільшення прибутку за рахунок зниження собівартості послуг, оптимізації роботи структурних підрозділів, вирішення проблем з накопиченою дебіторською заборгованістю споживачів житлово-комунальних послуг та впровадження інноваційних технологій. В свою чергу, запозичені кошти можливо збільшити за рахунок залучення різноманітних форм кредитів. Реалізація стратегії підтримки передбачає впровадження тактичних заходів, спрямованих на збільшення залучених та запозичених коштів. При цьому, нарощування обсягу залучених коштів можливе за рахунок залучення цільових коштів на державному та регіональному рівнях, перегляду обсягу і структури кредиторської заборгованості, залучення коштів приватного сектора.

Висновки до розділу 3

Запропонована в роботі послідовність інтегрального оцінювання фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ враховує оцінку двох складових – раціональності формування фінансових ресурсів та ефективності управління грошовими потоками. Визначено, що ці складові описуються 32 кількісними показниками. З метою отримання двох узагальнених показників застосовано метод таксономії. Для формування обґрунтованих висновків щодо стану фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ застосовано метод шкалювання за правилом «трьох сигм». За результатами розрахунків встановлено, що інтегральні показники раціональності формування фінансових ресурсів та ефективності управління грошовими потоками розподілено за трьома рівнями – низький, середній та високий. Це

створило основу для побудови матриці вибору типу стратегії формування фінансового забезпечення.

Вибір стратегії формування фінансового забезпечення реалізовано із застосуванням матричного підходу. В залежності від позиціонування у матриці, підприємства дотримуються стратегії стабілізації, гнучкого реагування або підтримки. Враховуючи розподіл підприємств за стратегіями формування фінансового забезпечення, запропоновано раціональну структуру фінансових ресурсів через розрахунок основних та додаткових пріоритетів.

Застосування методу апріорного ранжування дозволило виокремити вісім факторів, які впливають на зміну обсягу грошових потоків. Проте використання кореляційно-регресійного аналізу надало змогу визначити, що на інтегральний показник ефективного управління грошовими потоками найбільш суттєвий вплив мають два фактори: рівень податкомісткості підприємства та загальна проблема неплатежів контрагентів (оборотність дебіторської заборгованості). Розрахунок часткового коефіцієнту еластичності надав змогу визначити чутливість грошових потоків до впливу зазначених факторів. Отримані результати є інформаційним підґрунтям для розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ.

В роботі обґрунтовано тип політики фінансування активів через розрахунок співвідношення оборотних та необоротних активів. Так, помірною політикою фінансування активів передбачає реалізацію заходів за стратегією стабілізації та гнучкого реагування, агресивною політикою фінансування – за стратегією підтримки. Тактичні заходи, які сприятимуть досягненню раціональної структури фінансових ресурсів в межах стратегій стабілізації та гнучкого реагування, передбачають збільшення обсягу власних та запозичених коштів. Так, власні кошти передбачено нарощувати через збільшення прибутку за рахунок зниження собівартості послуг, оптимізації роботи структурних підрозділів, вирішення проблем з накопиченою

дебіторською заборгованістю споживачів житлово-комунальних послуг та впровадження інноваційних технологій. В свою чергу, запозичені кошти можливо збільшити за рахунок залучення різноманітних форм кредитів. Реалізація стратегії підтримки передбачає впровадження тактичних заходів, спрямованих на збільшення залучених та запозичених коштів. При цьому, нарощування обсягу залучених коштів можливе за рахунок залучення цільових коштів на державному та регіональному рівнях, перегляду обсягу і структури кредиторської заборгованості, залучення коштів приватного сектора та коштів від продажу цінних паперів.

Заходи щодо підвищення ефективності управління грошовими потоками спрямовано на зменшення обсягу дебіторської заборгованості, оскільки визначено, що інтегральний показник ефективності управління грошовими коштами найбільш чутливий до фактору загальної проблеми неплатежів контрагентів. Поєднання запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ Кіровоградської області.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

У дослідженні вирішено важливе науково-практичне завдання щодо подальшого розвитку й удосконалення теоретичних і методичних положень формування фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства. Основні висновки і результати, одержані в процесі дослідження, полягають у такому.

1. Серед основних проблем діяльності підприємств ЖКГ визначено фінансові, техніко-технологічні, управлінські та організаційно-галузеві. Існуючі проблеми фінансового характеру, які свідчать про недосконалість підходів забезпечення фінансовими ресурсами діяльності підприємств ЖКГ та неієвність механізмів управління їх рухом, обмежують можливості здійснення капіталовкладень у модернізацію об'єктів ЖКГ та удосконалення системи управління підприємством.

Специфічні риси діяльності підприємств ЖКГ об'єднано у дві групи: 1) характеризують особливості, основоположні для ЖКГ як сфери національного господарства країни; 2) обумовлені сучасними соціально-економічними умовами та рівнем розвитку держави.

2. Фінансове забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства являє собою процес формування достатніх за обсягом та раціональних за структурою фінансових ресурсів та генерування грошових потоків підприємства для підвищення його ефективного функціонування і реалізації соціальної функції, пов'язаної з безперервним наданням населенню, підприємствам різних галузей та організаціям якісних житлово-комунальних послуг на засадах партнерських відносин. Відмінністю уточненого поняття є визначення складових фінансового забезпечення – формування достатнього обсягу раціонально структурованих фінансових ресурсів та генерування грошових потоків. Дані складові у сукупності та взаємозв'язку відображують комплексний процес управління фінансовими

ресурсами.

Із використанням статичного та динамічного підходів визначено місце фінансового забезпечення в управлінні фінансовими ресурсами, його відмінність від процесу фінансування діяльності.

3. Розроблений механізм формування фінансового забезпечення має такі характеристики та відмінності: його основними елементами є суб'єкт та об'єкт, цілі, форми, функції, принципи, важелі, інструменти, нормативно-правове та інформаційне забезпечення; на відміну від існуючих, інструменти формування фінансового забезпечення, які впливають на його об'єкт, пропонується групувати за середовищем їх походження (інструменти внутрішнього та зовнішнього впливу). За рахунок можливості комбінаторного використання інструментів, згрупованих за середовищем походження та інструментів управління складовими фінансового забезпечення, що прямо чи опосередковано впливають на його стан, використання запропонованого механізму шляхом удосконалення процесу акумуляції фінансових ресурсів сприятиме вирішенню проблеми їх нестачі.

4. Формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ необхідно здійснювати на основі загальних і специфічних принципів акумуляції фінансових ресурсів з урахуванням взаємозв'язку процесів управління фінансовими ресурсами. Практична цінність сформульованих теоретичних положень формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ реалізується через удосконалення управління складовими фінансового забезпечення, що дозволяє досягти фінансової гнучкості й раціональності структури фінансових ресурсів, сприяє накопиченню та прискоренню руху грошових коштів з урахуванням факторів впливу.

5. За результатами аналізу показників ефективності функціонування ЖКГ виявлено наявність таких сучасних тенденцій на макро- та мезо економічному рівні (на прикладі діяльності підприємств галузі у Кіровоградській області): зниження рівня оплати населенням житлово-комунальних послуг, збільшення обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств ЖКГ,

зростання обсягів їх збитків. До того ж, для житлово-комунального господарства наявною є проблема незадовільного стану забезпеченості житлового фонду водопроводом (на 60,3%), каналізацією (на 57,2%), центральним опаленням (на 68,2%) та гарячим водопостачанням (на 46,8%).

б. Реалізація обґрунтованих тактичних заходів сприятиме підвищенню ефективності формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ. Для забезпечення раціональної структури фінансових ресурсів підприємств ЖКГ при дотриманні стратегій стабілізації та гнучкого реагування сформовано такі тактичні заходи: збільшення прибутку за рахунок зниження собівартості послуг та вирішення проблем з накопиченою дебіторською заборгованістю; залучення різноманітних форм кредиту. Для стратегії підтримки тактичні заходи передбачають: залучення цільових коштів на державному та регіональному рівнях, перегляд обсягу та структури кредиторської заборгованості, залучення коштів приватного сектора та від продажу цінних паперів; залучення кредитів. Підвищення ефективності управління грошовими коштами запропоновано здійснювати за рахунок моніторингу дебіторської заборгованості, застосування сучасних форм її рефінансування або реструктуризації, створення реєстру боржників, впровадження індивідуальних схем погашення дебіторської заборгованості та визначення рівня платоспроможності дебіторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко І. В. Фінансове забезпечення як фактор розвитку конкурентоспроможності підприємства / І. В. Авраменко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 2 (26). – С. 70–74.
2. Азаренкова Г. М. Аналіз фінансових потоків банків: регіональний аспект / Г. М. Азаренкова // Банківська справа. – 2008. – № 8. – С. 104–112.
3. Азаренкова Г. М. Менеджмент фінансових потоків економічних агентів: монографія / Г. М. Азаренкова. – К.: УБС НБУ, 2009. – 335 с.
4. Алфьорова І. Є. Розробка політики фінансування майна за допомогою ефекту фінансового важеля [Електронний ресурс] / І. Є. Алфьорова, А. С. Кувічко. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecfor_2013_3_18.pdf
5. Амосов О. Ю. Аутсорсинг как інструмент реформирования ЖКХ / О. Ю. Амосов // Бізнес Інформ. – 2011. – № 4. – С. 64–66.
6. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». – К.: НІСД, 2018. – 684 с.
7. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник / О. Д. Василик. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
8. Волощук Л. О. Удосконалення методичного забезпечення аналізу грошових потоків та інвестиційної діяльності промислового підприємства як складових оцінки його фінансового стану / Л. О. Волощук, О. В. Скаленко // Праці Одеського політехнічного університету. – 2009. – Вип. 1 (33)–2 (34). – С. 256–262.
9. Гончаренко М. В. Сутність фінансового механізму реалізації стратегії сталого розвитку території / М. В. Гончаренко // Актуальні проблеми

державного управління. – 2014. – № 1. – С. 59–66.

10. Гуцалюк О. М. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ / О. М. Гуцалюк, О. Ю. Коцюрба // Бізнес Інформ. – 2015. – № 3. – С. 141–149.

11. Дем'яненко М. Я. Проблеми фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектора АПК / М. Я. Дем'яненко. – К.: ННЦІАЕ, 2004. – 320 с.

12. Держава сприяє підтримці громадян шляхом надання субсидій на компенсацію вартості послуг ЖКГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/news/derzhava-spriyae-pidtrimci-gromadyan-shlyahom-nadannya-subsidiy-na-kompensaciyu-vartosti-poslug-zhkg-718665/>

13. Єрмошкіна О. В. Система управління фінансовими потоками промислового підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.08 / О. В. Єрмошкіна. – Донецьк. – 2009. – 34 с.

14. Єрмошкіна О. В. Управління фінансовими ресурсами та фінансовими потоками: концепції, проблеми, перспективи / О. В. Єрмошкіна // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення в проблеми розвитку. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2007. – С. 33–38.

15. Єршова Н. Ю. Обґрунтування деяких підходів до аналізу і оцінки власного капіталу промислового підприємства як фактору його фінансової стійкості / Н. Ю. Єршова, Т. Г. Пахомова // Вісник НТУ «ХП»: Технічний прогрес та ефективність виробництва – 2012. – № 6. – С. 48–58.

16. Жаданова Ю. О. Формування фінансової стратегії розвитку підприємства поштового зв'язку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04/ Ю. О. Жаданова. – Одеса, 2009. – 12 с.

17. Жежель Ю. В. Управління формуванням грошових потоків підприємств виноробної галузі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук: спец. 08.00.04 / Ю. В. Жежель. – К., 2010. – 24 с.

18. Зятковська Л. І. Фінансування екологічно безпечного виробництва та шляхи його вдосконалення (на матеріалах цукрової промисловості): дис.

на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец.08.04.01. – К.: КНЕУ, 2004. – 195 с.

19. Иванов Н. Н. Оценка параметров многомерных финансовых потоков/ Н. Н. Иванов, П. В. Комазов // Економіка: проблеми теорії та практики. Міжвузівський збірник наукових праць. – 2000. – Вип. 17. – С. 216–220.

20. Коцюрба О. Ю. Концептуальні положення формування фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ / О. Ю. Коцюрба // Інноваційна економіка. – 2015. – № 3 (58). – С. 108–117.

21. Коцюрба О. Ю. Можливості застосування концесійних схем інвестування житлово-комунального господарства / О. Ю. Коцюрба // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 4. – Т. 1 (226). – С. 69–74.

22. Коцюрба О. Ю. Методичні положення управління фінансовим забезпеченням діяльності підприємств житлово-комунального господарства / О. Ю. Коцюрба // Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове видання. – 2015. – Вип. 8. – С. 1007–1012.

23. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент: підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.

24. Левковець О. М. Державно-приватне партнерство як інструмент економічних реформ (теоретичний аспект) / О. М. Левковець // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2012. – № 4 (11). – С. 18–31.

25. Макаренко П. М. Формування фінансової стратегії підприємства та її значення у конкурентному ринковому середовищі [Електронний ресурс] / П. М. Макаренко, В. І. Аранчій, О. П. Зоря, Ю. П. Лашко. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.1/003.pdf>

26. Малик О. В. Показники оцінки фінансової безпеки підприємств: критерії та детермінантні характеристики / О. В. Малик // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – №5, Т.1. – С. – 263–

268.

27. Нагорна О. В. Стратегія фінансового забезпечення підприємств житлового господарства: сутність та особливості [Електронний ресурс] / О. В. Нагорна // Ефективна економіка. – 2012. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?operation=1&iid=1385>

28. Осьмірко І. В. Система фінансового забезпечення інноваційного розвитку: поняття, структура та принципи функціонування / І. В. Осьмірко // Бізнес Інформ. – 2012. – № 7. – С. 47–49.

29. Отенко И. П. Организационно-экономический механизм реструктуризации предприятия: научное издание / И. П. Отенко, Н. А. Москаленко. – Харьков: Изд. ХНЕУ, 2005. – 216 с.

30. Офіційний сайт Головного управління статистики у Кіровоградській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>.

31. Офіційний сайт інформаційного агентства УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: economics.unian.ua/realestate/454718-ukrajintsi-v-2010-rotsi-splatili-jkp-na-966-derjkomstat.html.

32. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України // Стан оплати населенням житлово-комунальних послуг за 2022 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/zhkh/ekonomika-ta-taryfna-polityka/stan-oplati-naselennyam-zhitlovo-komunalnih-poslug-z-pochatku-2022-roku-993616/>.

33. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/>.

34. Райс Т. Фінансові інвестиції та ризик / Райс Т., Койли Б.; пер. с англ. – К.: ВНУ, 1995. – 320 с.

35. Тацій І. В. Аналіз грошових потоків підприємства / І. В. Тацій // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2014. – № 1 (208). – С. 150–153.

36. Тридід О. М. Принципи управління фінансово-господарською діяльністю підприємства / О. М. Тридід, К. В. Орехова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2006. – № 90. – С. 12–13.

37. Трофимчук В. Я. Оцінка діяльності та аналіз необоротних активів машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] / В. Я. Трофимчук. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/25431/1/44-316-324.pdf>

38. Узунов Ф. В. Формування організаційно-функціональних механізмів розвитку державно-приватного партнерства в галузі житлово-комунального господарства / Ф. В. Узунов // Економіка та держава. – 2013. – № 10. – С. 135–137.

39. Україна у цифрах у 2022 році / [за ред. І. М. Жук]; Держ. служба статистики України. – К. : Техніка, 2022. – 238 с.

40. Унковська Т. Е. Фінансова рівновага підприємства / Т. Е. Унковська. – К.: Генеза, 1997. – 326 с.

41. Управління заборгованістю на підприємствах житлово-комунального комплексу: теоретико-методологічні засади та особливості реалізації : монографія / К. А. Мамонов, О. А. Боровик, Р. С. Грива, В. Т. Плакіда; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ, 2014. – 191 с.

42. Управління оборотними активами на підприємствах роздрібною торгівлі : монографія / Н. О. Власова [та ін.]. – Х. : ХДУХТ, 2014. – 258 с.

43. Федорович В. О. Критерій ефективності раціональної структури корпорацій / В. О. Федорович // Проблеми обліку та фінансів. – 2012. – № 2 (6). – С. 17–25.

44. Феррис К. Оцінка вартості компаній: / К. Феррис, Б. П. Пешеро; пер. с англ. – М. : ВД «Вільямс», 2003. – 256 с.

45. Філіппова О. Оцінювання проблем розвитку міського електротранспорту в Україні / О. Філіппова // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 1 (34). – С. 72–84.

46. Фінанси (теоретичні основи): підручник / М. В. Грідчина, В. Б. Захожай, Л. Л. Осіпчук та ін.; Під кер-вом і за наук. ред. М. В. Грідчиної, В. Б. Захожая. – 2-ге вид., випр. і допов. – К.: МАУП, 2004. – 312 с.
47. Фінанси підприємств міського господарства (тексти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальностей економіки та менеджменту підприємств міського господарства). – Харків: ХДАМГ, 2002. – 50 с.
48. Фінанси підприємств: навч. посібник: Курс лекцій / За ред. д.е.н., проф. Г.Г. Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 268 с.
49. Фінанси підприємств: підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; [Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 7-е вид., перероб. і допов.]. – К.: КНЕУ, 2008. – 552 с.
50. Фінанси: навч. посіб. / О.П. Близнюк, Л.І. Лачкова, В.І. Оспіщев та ін.; За ред. В.І. Оспіщева. – К.: Знання, 2006. – 415 с.
51. Фінанси: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. – 2-ге вид., перероб. і доп./ О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2003. – 387 с.
52. Фінанси: підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
53. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання / Філіна Г. І. – 2-ге вид., перер. і допов. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 320 с.
54. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами: монографія / А. Г. Семенов, О. О. Єропутова, Т. В. Перекрест, А. В. Линенко. – Запоріжжя: КПУ, 2008. – 188 с.
55. Фінансова стратегія підприємства: монографія / І. О. Бланк, Г. В. Ситник, О. В. Королькова-Казанська, І. Г. Ганечко. – К.: КНТЕУ, 2009. – 147 с.
56. Фінансовий менеджмент / Поддєрьогін А. М. [та ін.]; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.
57. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. /

[М. М. Александрова, С. В. Бардаш, О. С. Бородкін та ін.] ; ред. Г. Г. Кірейцев. – 2-ге вид., перероб. та доповн. – К. :ЦУЛ, 2002. – 495 с.

58. Фінансовий менеджмент: навч. посібн. для студ. вузів / за ред. Г. Г. Кірейцева. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: Центр навчальної літ-ри, 2004. – 531 с.

59. Формирование конкурентной позиции предприятия в условиях кризиса : монография / А. Н. Тищенко, Ю. Б. Иванов, Н. А. Кизим, Е. В. Ревенко, Т. М. Чечетова-Терашвили. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2007. – 376 с.

60. Фуга К. С. Вплив оцінки системи оподаткування на податкову політику підприємства [Електронний ресурс] / К. С. Фуга, В. В. Кучерук. – Режим доступу:
<http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/spec2013/308.pdf>

61. Харченко В. Принципи формування системи стратегічного управління розвитком промислового підприємства / В. Харченко // Схід. – 2014. – № 4. – С. 66–71.

62. Харченко Н. В. Аналіз методик фінансової діяльності і акціонерних товариств [Електронний ресурс] / Н. В. Харченко. – Режим доступу:
http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_113/58.pdf

63. Хачатурян С. В. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація / С. В. Хачатурян // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 77–81.

64. Хом'як О. П. Організаційно-економічний механізм розвитку житлово-комунального господарства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / О. П. Хом'як. – Київ, 2008. – 20 с.

65. Хрущ Н. Концепція розвитку стратегії компанії в сучасному динамічному середовищі / Н. Хрущ // Економіст. – 2008. – № 9. – С. 62–65.

66. Хрущ Н. А. Механізм формування та реалізації фінансової стратегії в системі управління підприємством / Н. А. Хрущ, А. В. Лісова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип.5. – Ч.2. – С. 140–142.

67. Худолій Л. М. Теорія фінансів: навчально-методичний посібник

/ Л. М. Худолій. – К.: Вид-во Європейського університету, 2003. – 167 с.

68. Цал-Цалко Ю. С. Удосконалення економічного механізму оцінки ризику структури зобов'язань підприємств / Ю.С. Цал-Цалко // Вісник ЖДТУ. Серія “Економічні науки”. – 2006. – № 2. – С. 273–279.

69. Цибульська Е. І. Управління потенціалом підприємства / Е. І. Цибульська. – Х.: НУА, 2011. – 311 с.

70. Череватенко В. А. Моніторинг фінансових потоків підприємств житлово-комунального господарства / В. А. Череватенко, О. Ю. Коцюрба // Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми фінансового моніторингу» (Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО «Ексклюзив», 2015. – С. 164–168.